

Zaštita planete kroz standarde



Svjetski dan standarda
14. oktobar 2020.

IMPRESUM

Osnivač i izdavač

Institut za standardizaciju BiH

Za izdavača

direktor

Aleksandar Cincar

Glavni i odgovorni urednik

Aleksandar Cincar

Uređivački odbor

Borislav Kraljević

Goran Tešanović

Dejana Bogdanović

Miljan Savić

Biljana Maletić

Dizajn

ISBIH

Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine

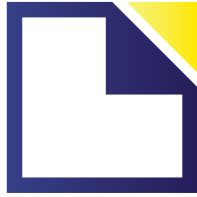
Trg Ilidžanske brigade 2b
71123 Istočno Sarajevo

Tel: +387 57 310 560

Fax: +387 57 310 575

Email: stand@isbih.gov.ba

www.isbih.gov.ba



ISBIH

Institut za standardizaciju
Bosne i Hercegovine

GLASNIK 4/2020

Sadržaj

Svjetski dan standarda	6
Sajber bezbijednost za volanom	10
Moguća misija za sisteme bespilotnih letjelica	11

VIJESTI

ISO	16
CEN/CENELEC	38
ISBIH	41

Autorska prava

Članci objavljeni u Glasniku Instituta autorski su zaštićeni i za njihovu daljnju upotrebu potrebno je tražiti dozvolu autora. Vijesti iz međunarodnih, evropskih i nacionalnih organizacija za standardizaciju kao i ISBIH vijesti mogu se objavljivati i u drugim stručnim časopisima uz obaveznu naznaku izvora. Upotreba tih vijesti i članaka moguća je isključivo u nekomercijalne svrhe.

Ako je članak upotrebljen odnosno citiran u određenom časopisu, potrebno je obavezno dostaviti časopis Uređivačkom odboru Glasnika Instituta za standardizaciju BiH.

Uređivački odbor Glasnika Instituta zadržava sva prava redakture tekstova, naslova, međunaslova i tehnička oblikovanja svih primljenih materijala.

Svjetski dan standarda

Svake godine 14. oktobra članice Međunarodne komisije za elektrotehniku (IEC), Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO) i Međunarodnog saveza za telekomunikacije (ITU) proslavljaju Svjetski dan standarda, čime se odaje počast zajedničkim naporima hiljada stručnjaka širom svijeta u izradi dobrovoljnih tehničkih sporazuma koji se objavljuju kao međunarodni standardi.

Tema Svjetskog dana standarda 2020. je „Zaštita planete kroz standarde”. Saznajte više o ovoj temi izabranoj za 2020. godinu u poruci IEC-a, ISO-a i ITU-a.



Zaštita planete kroz standarde



Yinbiao Shu
Predsjednik IEC-a



Eddy Njoroge
Predsjednik ISO-a



Houlin Zhao
Generalni sekretar ITU-a

Zemlja je ograničeni rezervoar života u prostranstvima našeg Sunčevog sistema. Život na našoj planeti zavisi od sunčeve energije. Međutim, u toku prošlog vijeka velike ljudske i industrijske aktivnosti naše moderne civilizacije povećale su prirodne emisije gasova staklene bašte na planeti Zemlji. To negativno utiče na našu klimu, ali i na sve oblike života. Istovremeno brzi rast stanovništva i raširena urbanizacija zahtijevaju odgovorno korištenje resursa kojih ima sve manje.

Da bismo ograničili ljudski uticaj na našu planetu, moramo da pokažemo stvarnu političku volju, preduzmemo konkretne mjere i imamo prave alate. Međunarodni standardi su jedan od tih alata. Međunarodni standardi koje su razvili IEC, ISO i ITU zasnivaju se na provjerenim i valjanim rješenjima tehničkih problema. Oni omogućavaju veće širenje stručnosti i znanja eksperata u razvijenim i zemljama u razvoju. Standardi pokrivaju svaki aspekt uštede energije i kvaliteta vazduha i vode. Oni definišu standardizovane protokole i metode mjerenja. Njihova široka primjena pomaže u smanjenju uticaja industrijske proizvodnje i procesa na životnu sredinu, olakšava ponovnu upotrebu ograničenih resursa i poboljšava energetska efikasnost.

Sajber bezbjednost za volanom

Autor: Clare Naden - ISOfocus#143

Preuzeto sa: www.iso.org

Kao i naš svijet, i automobili su sve povezaniiji. Kao što je i današnji svijet povezan, tako se razvijaju i sistemi za povezivanje automobila. Veća povezanost sa sobom nosi i veći rizik da podaci koji se obrađuju padnu u pogrešne ruke. Sajber bezbjednost u automobilskom sektoru je stoga u porastu, ali bitka još nije dobijena.

Sajber bezbjednost je suštinsko pitanje, posebno kada se radi o vozilima.

Zahvaljujući Internet tehnologiji, naši automobili nam ne omogućavaju samo telefoniranje u autu već nas upozoravaju ako smo se prestrojili u pogrešnu traku, obavještavaju nas o trenutnoj situaciji u saobraćaju, čak nam pokazuju i gdje se nalazi najbliža benzinska pumpa. Prevoz iz tačke A u tačku B postaje gotovo sporedna stvar. Međutim, sve ove dodatne funkcije povećavaju ranjivost naših automobila i izlažu nas višestrukim rizicima, od krađe naših ličnih podataka pa do toga da nas bukvalno mogu skrenuti s puta.

U raznim eksperimentima osmišljenim za procjenu robusnosti sistema za sajber bezbjednost vozila, „dobri hakeri odnosno hakeri bijelih šešira“ - stručnjaci za računarsku bezbjednost koji namjerno provaljuju u sisteme, da bi procijenili njihovu bezbjednost - pokazali su da je moguće daljinski upravljati automobilima. Na primjer, već 2015. godine, ovi hakeri su pokazali da mogu da preuzmu kontrolu nad sistemom kočenja i ubrzanja džipa, njegovom instrument tablom i ostalom opremom – što je zaista zastrašujuća činjenica.

U drugom eksperimentu, rađenom na automobilima Tesla, stručnjaci za računarsku bezbjednost uspjeli su da prevare Teslin softver za vožnju s autopilotom i da se prestroje u suprotnu traku. „I druge incidente - od kojih neki nisu djelo hakera sa bijelim šeširima - takođe će biti potrebno pažljivo i sa najvećom pažnjom analizirati“, kaže dr Gido Scharfenberger-Fabian, vođa projekta u ISO-ovoj ekspertskej radnoj

grupi ISO WG 11 koja je odgovorna za sajber bezbjednost električne i elektronske opreme u drumskim vozilima¹.

Sajber bezbjednost je zaista unosan biznis pogotovo kada se radi o vozilima. Na osnovu procjena, predviđa se da će globalno tržište automobilske sajber bezbjednosti porasti sa 2,4 milijarde USD u 2019. na nekih 6 milijardi USD do 2025. Dakle, tržište je u usponu, a rat protiv piraterije je tek počeo.

Podaci: duga istorija

Prikupljanje podataka iz vozila datira još iz ranih devedesetih, objašnjava Jack Pokrzywa, direktor Globalnih standarda za kopnena vozila u SAE *International*, globalnom udruženju za inženjering „mobilnosti“ i ključnom ISO partneru. Na primjer, neki uređaji kao što su snimači podataka o događajima ili „crne kutije“ pružaju informacije o ponašanju vozila prije i poslije nesreće.

Naravno, tehnologija je danas mnogo naprednija. Stoga je moguće prikupiti spoljne informacije, kao što su geografski položaj, vremenske prilike i saobraćajni uslovi, dok senzori smješteni u kabini prikupljaju podatke o putnicima, koji će pružiti korisne informacije u slučaju nesreće. „Ne zaboravimo na biometrijske podatke, koji se mogu koristiti, na primjer, za praćenje pokreta očiju vozača da bi se utvrdio nivo njegove pažnje i da bi se znalo da li je zaspao za volanom. Sada imamo mnoštvo aplikacija koje se povezuju s operativnim sistemom automobila koje, na primjer, omogućavaju snimanje informacija o pozivima upućenim preko audio sistema automobila. Sve ove funkcije su korisne za bezbjednost, ali takođe izazivaju zabrinutost zbog privatnosti podataka“, dodaje Pokrzywa.

¹ Radna grupa WG 11 djeluje u okviru tehničkog komiteta ISO/TC 22, Drumaska vozila, potkomitet SC 32, Električna i elektronska oprema i opšti aspekti sistema.

U nekim jurisdikcijama, na primjer u Evropi, identifikacioni broj vozila (VIN) smatra se ličnim podacima (PII), ističe dr Markus Tschersich, takođe vođa projekta u ekspertskej radnoj grupi ISO-a. „Dakle, svi podaci proizvedeni u automobilskeim sistemima i povezani sa VIN-om mogu se tumačiti kao PII. Ove informacije, pojedinačno ili u kombinaciji, mogu se koristiti za identifikaciju, pronalaženje ili kontaktiranje pojedinca. Tako podaci iz sistema kočenja i upravljanja i druge automobilske opreme mogu pružiti informacije o vještinama i ponašanju vozača.” Međutim, sve dok postoji veza između vozila i spoljnih izvora, postoji i rizik od hakovanja.

U automobilskej industriji današnjice svaki korak lanca snabdijevanja je usmjeren, kontrolisan i analiziran pomoću najsavremenijeg softvera.

Biti korak ispred pirata

Automobili su danas pretrpani složenim softverima, a očekuje se da će se ovaj trend dodatno rasti u bliskoj budućnosti. Prema menadžerskej konsultantskej kući *McKinsey & Company*, naši automobili danas sadrže oko 100 miliona kodova, a procjenjuje se da će se taj broj do 2030. utrostručiti. Poređenja

radi, avion ima oko 15 miliona, a operativni sistem standardnog računara do 40 miliona kodova. Što je mašina složenija, to je veći rizik od kibernetičke napada u lancu vrijednosti.

Kako se tehnologija sve češće upotrebljava u vozilima, automobilska industrija se suočava s iskonskim izazovom našeg vremena: zaštitom globalne automobilske infrastrukture od sajber kriminalaca, čiji je cilj krađa podataka i preuzmanje kontrole nad automatizovanim sistemima u zlonamjerne svrhe. „Ne samo da mjere sajber bezbjednosti moraju biti prilagođene svakoj novoj generaciji vozila, već se i sistemi na terenu moraju redovno ažurirati“, objašnjava Scharfenberger-Fabian. „To je beskrajn izazov”.

Gospodin Pokrzywa ističe da bilo koji uređaj koji sadrži softver može biti hakovan. Da bi riješili ove probleme, različiti akteri u ovom sektoru, posebno proizvođači automobila i njihove mreže snabdijevanja, moraju u velikoj mjeri objediniti svoje znanje. To je upravo ono što čini Automobilskei centar za razmjenu i analizu informacija (Auto-ISAC) u Sjedinjenim Američkim Državama, ističe on. Akteri iz automobilske industrije dijele i analiziraju različite informacije o ranjivosti vozila i na taj način doprinose



poboljšanju tehnologija sajber bezbjednosti. Međutim, potreban je i sveobuhvatan globalni pristup.

Globalni odgovor

Da bi se smisleno razmišljalo o sajber bezbjednosti u inženjerstvu automobilskih sistema, neophodno je uskladiti procese i metode u lancu snabdijevanja, kaže Scharfenberger-Fabian. „Postoje mnogi priznati međunarodni standardi u području računarske bezbjednosti (na primjer serija standarda ISO/IEC 27xxx) i mnogi bezbjednosni standardi specifični za industrijski sektor (posebno serija standarda IEC 62443 za industrijske sisteme upravljanja)“, kaže on i dodaje, „ali ovi standardi ne ispunjavaju posebne potrebe automobilske industrije“.

SAE International je 2015. godine osnovao Odbor za inženjering sistema za sajber bezbjednost vozila kako bi pružio odgovore na ove prijetnje i ranjivosti na američkom tržištu. Godinu dana kasnije, ovaj odbor je objavio SAE J3061, Vodič za sajber bezbjednost za sajber-fizičke sisteme vozila, koji postavlja okvir za kompletan proces njihovog životnog ciklusa i koji se može prilagoditi i koristiti u razvojnim procesima svake organizacije radi integrisanja sajber bezbjednosti u sajber-fizičke sisteme vozila, od faze samog koncepta pa do proizvodnje, upotrebe, održavanja i stavljanja van pogona.

Budući međunarodni standard zasnivaće se na SAE priručniku i predstavljaće sveobuhvatno sredstvo za sajber bezbjednost koje odgovara na sve potrebe i izazove ove industrije na globalnom nivou. Trenutno u fazi izrade, standard ISO/SAE 21434², *Drumska vozila - Inženjering sajber bezbjednosti (Road vehicles – Cybersecurity engineering)*, treba biti objavljen 2021. godine i ima za cilj rješavanje pitanja sajber bezbjednosti u inženjerstvu električnih i elektronskih sistema (electrical and electronic - E/E) u okviru drumskih vozila. Stoga je namjena ovog standarda da pomogne proizvođačima da prate stalni razvoj tehnike i metode sajber napada.

Gospodin Scharfenberger-Fabian i gospodin Tschersich, obojica uključeni u ovaj projekat, objašnjavaju da će ovaj standard zamijeniti

preporučenu praksu datu u vodiču SAE J3061. Omogućiće organizacijama da definišu politike i procese sajber bezbjednosti, upravljaju njihovim rizicima i promoviše kulturu sajber bezbjednosti. Takođe bi se mogao koristiti za uspostavljanje sistema upravljanja sajber bezbjednošću, posebno adekvatnog upravljanja rizikom vezanim za sajber bezbjednost drumskih vozila. Automobilske kompanije se oslanjaju na softver sistema za kontrolu u realnom vremenu, sve dok postoji veza između vozila i spoljnih izvora, postoji rizik od hakovanja.

Pitanje bezbjednosti

U ovom sektoru koji je navikao da se bavi složenim izazovima i da standardizuje rješenja, sajber bezbjednost je i dalje nestandardizovana. Dakle, da li bi ovaj novi standard mogao pružiti istinsku sajber bezbjednost? „Nažalost, ne postoji takva stvar kao što je „bezbjedna tehnologija“ koja se može standardizovati“, kaže Tschersich. „Sam standard ISO/SAE 21434 neće učiniti automobile potpuno bezbjednim. Bez obzira na to, procesi opisani u ovom standardu zasigurno mogu postati osnova za dobar inženjering sajber bezbjednosti i pomoći u racionalizaciji stvari“.

Ovi procesi, nastavlja on, uključuju procjenu rizika sajber bezbjednosti i definisanje strategija za pronalaženje, usaglašavanje rješenja sajber bezbjednost za sisteme i njihovo saopštavanje u lancu snabdijevanja. Oni pokrivaju dizajn, razvoj, proizvodnju, upotrebu, održavanje i stavljanje van upotrebe električnih i elektronskih sistema drumskih vozila, uključujući njihovu opremu i interfejs.

Ovaj standard uspostavlja sajber bezbjednosni okvir za proizvođače automobila i definiše zajednički jezik za komunikaciju i upravljanje rizicima sajber bezbjednosti. „Iako se standard ISO/SAE 21434 ne bavi direktno tehnologijama i ne zagovara nijednu tehnologiju, okvir koji opisuje poboljšaće saradnju u sajber bezbjednosti u automobilskoj industriji i na taj način dovesti do razvoja tehnologija i rješenja koja bolje odgovaraju na trenutna i buduća pitanja sajber bezbjednosti“. Ovaj novi standard promovisaće razmatranje pitanja sajber bezbjednosti u svakoj fazi razvojnog procesa i na terenu, nudeći inženjerima listu aktivnosti koje treba preduzeti, uključujući pronalaženje grešaka, jačanje kapaciteta vozila da se odbrani od sajber napada i kreiranje analize rizika potencijalne ranjivosti svakog dijela opreme.

² Prevod naziva standarda ISO/SAE 21434 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.



“Mnoge organizacije čekaju da standard ISO/SAE 21434 podrži postojeće propise”, kaže Tschersich. Stoga ga Ujedinjene nacije (UN) smatraju referentnim dokumentom za primjenu sistema upravljanja sajber bezbednošću (cybersecurity management system - CSMS), što je zahtjev propisa koje je ova organizacija nedavno usvojila u pogledu sajber bezbjednosti vozila. „Ovo je rezultat bliske saradnje zajedničke ISO/SAE radne grupe i odgovarajuće radne grupe UN-a, na osnovu sporazuma o povezivanju ovih organizacija“, objašnjava on.

Da bi se ojačale veze između UN-ovih propisa i standardizacije, nedavno je počeo rad na javno dostupnoj specifikaciji ISO/PAS 5112, koja auditorskim

bezbjednost i poboljša mjere za ublažavanje rizika u čitavom lancu snabdjevanja, od dizajna i inženjeringa vozila do stavljanja van pogona. Mnogi akteri u ovom sektoru već planiraju njegovu integraciju.

Borba se nastavlja

Iako, relativno, nova pojava prijetnji sajber bezbjednosti u vozilima, nastavlja da nas zabrinjava. Stoga proizvođači automobila sada moraju sagledati sajber bezbjednost kao sastavni dio svog poslovanja i svojih razvojnih projekata. „Mislim da nikada ne možemo u potpunosti spriječiti pokušaje upada u sistem“, kaže Pokrzywva, „ali pooštavanjem bezbjednosnih barijera možemo definitivno



organizacijama pruža smjernice za inženjerstvo sajber bezbjednosti. Ova specifikacija, koja će se zasnivati na standardu ISO/SAE 21434, namjenjena je da se koristi za audit CSMS-a kako je definisano uredbama UN-a. Krajnji cilj je široka primjena standarda u uobičajenoj inženjerskoj praksi u industriji, kao i bolje razumijevanje problema nastalih integracijom standarda u program inženjerskog obrazovanja.

„Ako je razvoj proizvoda zasnovan u skladu sa rigoroznim principima standarda ISO/SAE 21434, bezbjednost vozila može se još više poboljšati“, dodaje Scharfenberger-Fabian. Budući standard dizajniran je da ojača automobilsku sajber

smanjiti rizik”. To će, istovremeno, držati troškove razvoja i održavanja pod kontrolom, što je za aktere iz ove industrije dobitna situacija.

Pored standarda ISO/SAE 21434, automobilska industrija će nastaviti da razvija zajedničke standarde sajber bezbjednosti kako bi se osiguralo da se postojećim rješenjima može upravljati i omogućiti da ona budu bezbjedna od početka do kraja, kao što je, na primjer, budući standard za audit inženjeringa sajber bezbjednosti. Ovaj posao je u ranoj fazi, ali u industriji koja je čvrsto posvećena obezbjeđivanju automobilskih sistema u svim fazama procesa, nastavljamo da napredujemo i da vozimo sve bezbjednije automobile.

Moguća misija za sisteme bespilotnih letjelica

Autor: Ann Brady - ISOfocus#143

Preuzeto sa: www.iso.org

Bespilotne letjelice ili bespilotni avionski sistemi igrali su glavnu ulogu tokom pandemije COVID-19, posebno u pomaganju dostavljanja pomoći ili praćenju poštovanja pravila fizičkog distanciranja. Uprkos svemu, njihova puna komercijalna upotreba i danas je ograničena zbog problema vezanih za bezbjednost i dijeljenja vazdušnog prostora.

Poslije sporog starta, bespilotni vazduhoplovni sistemi (Unmanned aircraft systems - UAS) su se nametnuli kao tehnologija dana koja bi na kraju trebalo da preraste u industriju sposobnu da se takmiči i s automobilskom i sa vazduhoplovnom industrijom. Prvobitno smatrani igračkama, dronovi su ubrzo prerasli u brzo rastuću industriju visoke vrijednosti koja obuhvata skoro sve sektore, uključujući logistiku, zdravstvo, geodeziju, bezbjednost i transport i koji se koriste u skoro svakom okruženju na zemlji.

UAS-ovi kojima se može daljinski upravljati i koji su sve bolje opremljeni autonomnim sistemima su već dugo na tržištu. Tehnologija koja ih čini komercijalno održivim alatom za veliki broj slučajeva upotrebe postala je pristupačna tek u posljednjih pet godina. U početku ograničena, njihova komercijalizacija velikih razmjera dovela je do pojave većih i sofisticiranijih dronova, sposobnih za prevoz robe, a u budućnosti, vjerovatno, i ljudi. Upravo iz ovog primjera je vidljivo da će široka upotreba ove tehnologije, najvjero-vatnije, prerasti u globalnu industriju umjesto širenja malih UAS-ova za prevoz malih predmeta.

U novonastaloj krizi koja je izazvana COVID-19 iznova smo vidjeli vrijednost bespilotnih letjelica.

Vazdušni dronovi s dobrim ciljem

Bespilotne letjelice koriste se u humanitarnim misijama, kao i u mnogim hitnim situacijama, od

strane timova za prvu pomoć. Oni su imali ključnu ulogu u očuvanju strukture katedrale Notre Dame u Parizu tokom strašnog požara u 2019. godini. Prema izvještaju *Asia Timesa*, dronovi su bili raspoređeni da mapiraju oštećenja na tlu kao i ruševine kada je prijetilo urušavanje krova, što je pomoglo odgovornim licima da se ne moraju izlagati neposrednom riziku. U ovom članku se takođe naglašava njihova sposobnost da obave vazdušno mapiranje tokom šumskih požara čime se štite vatrogasaci.

Dronovi su se takođe pokazali kao važan alat na humanitarnom polju, posebno za isporuku doza krvi i osnovnih lijekova u izolovane klinike u zemljama poput Ruande.

Pandemija COVID-19 samo je naglasila njihovu stratešku ulogu. Prema članku objavljenom na blogu Agende Svjetskog ekonomskog foruma, američka kompanija Zipline sada koristi svoje medicinske bespilotne letjelice za borbu protiv COVID-19 u Africi, a takođe pomaže i drugim zemljama u borbi protiv virusa. „Skladištimo veliku količinu proizvoda povezanih sa COVID-19, a zatim ih bez odlaganja isporučujemo bolnicama i zdravstvenim ustanovama kojima su potrebni“, rekao je Keller Rinaudo, izvršni direktor kompanije Zipline, za CNN Business.

Do 2025. godine očekuje se da će tržište bespilotnih letjelica iznositi više od 5 milijardi USD. Za preduzeća i druge organizacije oni su odlična prilika da povećaju svoju produktivnost. UAS nisu samo kompaktni i okretni, već su i dobri za životnu sredinu. Izvještaj iz časopisa *Smithsonian Magazine* sugerise da bi u pogledu emisije gasova s efektom staklene bašte možda bilo ekološki prihvatljivije isporučivanje paketa dronovima nego kamionima.



Koje su to prepreke?

Uprkos očiglednim prednostima ove tehnologije, još uvijek postoje mnoga siva područja koja treba razjasniti, posebno u oblastima bezbjednosti i privatnosti. Prema mišljenju Roberta Garbetta, generalnog direktora Drone Major Group, to se ne može postići bez izrade čvrstih standarda bezbjednosti i kvaliteta, na osnovu kojih se industrija može bezbjedno razvijati.

Da bi se pozabavila ovim pitanjima, Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) je 2015. godine osnovala tehnički potkomitet ISO/TC 20/SC 16, *Bespilotne letjelice*, sa ciljem da razvije ISO 21384, standarde bezbjednosti i kvaliteta bespilotnih letjelica. Ovi standardi, na koje će se nesumnjivo uveliko pozivati globalna tijela iz područja civilnog vazduhoplovstva, između ostalog pokrivaju izradu proizvoda, operacije i upravljanje vazdušnim saobraćajem dronova. Standard ISO 21384-3¹, *Bespilotne letjelice - Dio 3: Operacione procedure (Unmanned Aircraft Systems – Part 3: Operational Procedures)*, prvi je međunarodni standard za UAS koji je objavljen u decembru 2019. godine. Razvila ga je radna grupa ISO/TC 20/SC 16/WG 3, *Operacije i procedure*, čijim radom je upravljao g. Garbett, koji je takođe predsjedavajući BSI (Britanski institut za standarde) komiteta za UAV standarde i osnivač Drone Delivery Group.

John Walker, predsjedavajući potkomiteta ISO/TC 20/SC 16, nadgleda sve objavljene standarde u okviru ovog potkomiteta uz podršku menadžera komiteta Chrisa Carnahana. Walker kaže: „Tokom pandemije dronovi su se koristili širom svijeta za obavljanje humanitarnih misija i aplikacijama koje koriste socijalne službe. Stanovništvo je odlično prihvatilo ovaj pozitivan i koristan način upotrebe dronova, a vlade postepeno shvataju glavnu ulogu koju ovi uređaji mogu igrati u primjeni ovih prijeko potrebnih usluga”. On vjeruje da je COVID-19 kreirao priliku da se proširi upotreba UAS-a za pomoć ljudima čak i nakon pandemije.

Gospodin Walker se raduje što će komiteti za standardizaciju uskoro moći ponovo da se sastaju licem u lice. Iako su se sastanci radne grupe održavali virtuelno, po njegovom mišljenju, sastanci

licem u lice su od suštinskog značaja za relevantnu i efikasnu razmjenu mišljenja između učesnika, posebno u kontekstu međunarodne saradnje, gde su stručnjaci iz različitih zemalja pozvani da razviju standarde o dronovima namjenjenim korisnicima širom svijeta.

Frank Fuchs, savjetnik za međunarodno vazdušno pravo i moderator radne grupe ISO/TC 20/SC 16/WG 1, koja je odgovorna za razvoj standarda ISO 21384-4², *Bespilotne letjelice - Dio 4: Rječnik (Unmanned Aircraft Systems – Part 4: Vocabulary)*, dodaje: „Križa izazvana COVID-19 pružila je veliku šansu bespilotnim letjelicama da dokažu da su tehnološki sposobne da pomognu stanovništvu i zaštite ljudske živote. Upotreba UAS-a u područjima koja su teško pogođena virusom, pokazali su se neprocjenjivim u upravljanju ovom pandemijom”.

Prvobitno smatrani igračkama dronovi su prerasli u osnovu za rastuću industriju visoke vrijednosti.

Glavni izazov

Nema sumnje da je nedostatak propisa koji omogućavaju njihovu upotrebu i osnovnih standarda bezbjednosti i kvaliteta usporio veliku komercijalizaciju ovih uređaja, ali stvari se mijenjaju. ISO standardi za bespilotne letjelice se razvijaju i njihove informacije počinju da koriste regulatorna tijela i inicijative poput onih datih u bijeloj knjizi Drone Delivery Group „Komercijalizacija industrije dronova u Velikoj Britaniji“. Ova inicijativa predviđa stvaranje područja za ispitivanje i razvoj kako bi se ubrzala primjena ove tehnologije, od samog koncepta pa do komercijalnih operacija, istovremeno pružajući suštinske informacije regulatornim tijelima i kreatorima standarda.

Inicijative poput ove i druge inicijative koje pokreću različite vlade i sektori širom svijeta imaju za cilj da regulišu upotrebu dronova izvan vidnog polja (beyond visual line-of-sight - BVLOS). U ovakvoj vrsti operacija upravljanje vazdušnim saobraćajem bespilotnih letjelica će biti od suštinskog značaja i to pomoću sistema upravljanja bespilotnim saobraćajem (Unmanned Traffic Management - UTM). Pored toga, standard ISO 23629 o upravljanju bespilotnim avionskim saobraćajem pomoći će u

¹ Prevod naziva standarda ISO 21384-3 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.

² Prevod naziva standarda ISO 21384-3 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.

standardizaciji propisa u ovoj oblasti. Trenutno u fazi izrade, različiti dijelovi ovog standarda za UTM sisteme, kada budu objavljeni, omogućiće osnovu za razvoj i funkcionisanje UTM sistema u skladu sa globalno priznatim standardom.

Gospodin Walker je pojasnio da plan rada potkomiteta ISO/TC 20/SC 16 UTM koji se odnosi na standard ISO 23629 ima za cilj razvijanje standarda koji uključuju funkcionalnu strukturu, kao i zahtjeve za UTM usluge i pružaoce usluga. „Ovi UTM standardi će služiti kao osnova koju će dopunjavati standardi koji se odnose na operacione procedure, a koji se razvijaju u okviru serije standarda ISO 21384, kao i drugi standardi potkomiteta ISO/TC 20/SC 16 kojima se uspostavljaju zahtjevi za bezbjednost komercijalnih UAS operacija”, naglasio je Walker.

Nova vrsta letjelice

Gledajući unaprijed Walker vjeruje da će razvoj serije standarda ISO 23629 donijeti značajan napredak u globalnu vazduhoplovnu industriju kao što je bio slučaj s uvođenjem radara, GPS-a i mlaznog motora. Dodao je i sljedeće: „Upravljanje bespilotnim letjelicama omogućiće razvoj nove kategorije letjelica koje će se bezbjedno integrisati u globalni civilni vazdušni prostor kako bi stanovništvu ponudio usluge u oblastima zdravstva, logistike i provedbe zakona i transporta u urbanim i seoskim sredinama”.

S obzirom na tako brze tehnološke promjene, gospodin Fuchs smatra da će ISO standardi, tačnije ova serija standarda, igrati značajnu ulogu koja će biti važnija nego ikad. Kao što je gospodin Garbett objasnio u članku časopisa Professional Security Magazine nakon što je ISO objavio ovaj novi set standarda: „Ovi standardi će vratiti povjerenje investitora u bezbjednost, sigurnost i usaglašenost komercijalnih operacija dronova [...] . Dronovi su globalni fenomen koji generiše promjene i nude ekonomsku priliku bez presedana kompanijama i zemljama koje se odluče da usvoje ovu tehnologiju”.

Ove riječi nesumnjivo odražavaju trenutnu situaciju u svijetu. U vrijeme kada se vazduhoplovni i transportni sektor bore da se oporave od krize izazvane COVID-19, vazduhoplovni sektor mora da krene ka održivijim alternativama. Sa nedavnim napretkom u UTM i UAS sistemima, kao i uz pomoć serije standarda ISO 21384 i ISO 23629, bespilotne letjelice će uskoro biti spremne za veliko polijetanje. Gospodin Walker smatra da će razvoj i promocija

standarda kvaliteta za UAS konačno omogućiti da se ova uzbudljiva i dinamična industrija bezbjedno razvija.

Ne propustite njihov let!







ISO



ISO VIJESTI

Let u neizvjesnu budućnost

ISOFocus#143

Preuzeto sa: www.iso.org

Pandemija COVID-19 nastavlja da remeti naše živote i ekonomije širom svijeta, a posebno pogubne efekte ima vazduhoplovna industrija. Severin Drogoul, stručnjak koji ima više od 35 godina iskustva u ovom sektoru, govori o trenutnim izazovima i mogućnostima koje treba iskoristiti da bi se osigurao održivi oporavak vazduhoplovnih aktivnosti.

Sektor vazduhoplovstva i vazdušnog transporta imao je niz turbulentnih perioda kao što su: teroristički napad 11. septembra, pandemija SARS-a između 2002. i 2004. godine, paralizu vazdušnog saobraćaja zbog erupcije islandskog vulkana Eijafjallajokull 2010. godine. No, šok ovoj industriji koji je izazvala pandemija COVID-19 je potpuno novog obima sa posljedicama koje su „bez presedana“.

Kako se virus širio planetom i kako je zemlja za zemljom uvodila razne mjere predostrožnosti kao što su npr. karantin, avioni su bili prizemljeni, a vazdušni saobraćaj je praktično izbrisan. Prema Međunarodnom udruženju vazdušnog transporta

(International Air Transport Association - IATA), očekuje se da će aviokompanije izgubiti rekordnih 84 milijarde američkih dolara u 2020. godini, što je za tri puta više od gubitaka zabilježenih tokom globalne finansijske krize.

Akcije aviokompanija su u slobodnom padu, neke su već proglasile bankrot (poput Flybe-a u Velikoj Britaniji u martu i Virgin Australija u aprilu), a nacionalni avio-prevoznici se pate. Na primjer, International Airlines Group, koja je vlasnik British Airways-a, ostvarila je gubitak veći od 2 milijarde funti u drugom kvartalu nakon što su im propali komercijalni letovi.

S obzirom na usporavanje vazdušnog saobraćaja, ekonomsku recesiju i nestabilnu zdravstvenu situaciju, teško je predvidjeti kako bi se ovaj sektor mogao suočiti sa svim ovim izazovima i postići održivi oporavak. Severin Drogoul, francuski predstavnik u tehničkom komitetu ISO/TC 20, *Vazduhoplovna i svemirska vozila* i predsjednik SD Consulting - Aerospace Advisory, u vazduhoplovnoj industriji radi već više od 35 godina. U



vrijeme kada mnoge zemlje nastavljaju da se bore protiv virusa, predstavnik iz ISOfocus-a ga je pitao kako se ovaj sektor bori protiv posljedica pandemije, kako namjeravaju da se izbore sa mnogim izazovima i koje su prilike u tom kontekstu.

Severin Drogoul Predsednik SD Consulting - Aerospace Advisory, francuski predstavnik tehničkog komiteta ISO/TC 20, Vazduhoplovna i svemirska vozila.

ISOFOCUS

Šta mislite, kako se vazduhoplovna industrija izborila sa krizom COVID-19?

Severin Drogoul

“Važno je shvatiti da se reakcije i odgovori na krizu razlikuju u zavisnosti od toga da li ste avio-kompanija, vazduhoplovni gigant poput Airbus-a ili Boeing-a, specijalni dobavljač ili pružalac usluga u ovom sektoru poput, na primjer aerodroma ili agencija za kontrolu civilnog vazdušnog saobraćaja. Svi ovi akteri su teško pogođeni.

Način na koji se bore s ovom pandemijom se takođe razlikuju u zavisnosti od vrste industrije. Na primjer, civilna avijacija je imala više problema od vojne avijacije, čiji su letovi aviona i helikoptera bili manje ometani zatvaranjem granica ili usporavanjem turističke aktivnosti. Vazdušni prevoz robe takođe je bio relativno pošteđen. Teretni avioni nastavili su da lete kako bi osigurali distribuciju osnovne robe širom svijeta, otuda i važnost održavanja kontinuiteta usluga vazdušnog saobraćaja uprkos padu aktivnosti putničkog prevoza. Reakcije u vazduhoplovnoj industriji takođe su usko povezane sa strategijama usvojenim u različitim zemljama i regionima svijeta kako je virus dobivao ili gubio na snazi. Pored toga, jednostrana odluka nekih zemalja da zatvore svoje granice spriječila je usvajanje zajedničkog pristupa, što je zadalo novi udarac tom sektoru. U Evropi se svaka zemlja obavezala da će podržati svoju nacionalnu industriju civilnog vazduhoplovstva kako bi se izborila sa krizom u 2020. godini. Nažalost, ovo možda neće biti dovoljno za pokrivanje gubitaka u naredne dvije godine”.

Kako su mjere uvođenja karantina oslabile ovaj sektor? Postoje li strategije za poboljšanje situacije?

“Karantinske mjere su glavna prepreka za oporavak vazdušnog saobraćaja. U istraživanju IATA-e među putnicima, 75% do 85% stanovnika Francuske,

Njemačke i Velike Britanije reklo je da će se odreći putovanja ako se uspostavi karantin. Očekuje se da će evropski aerodromi primiti 700 miliona putnika manje u 2020. godini, što je pad od 28% u odnosu na prethodne prognoze. Avio-kompanije i kompanije za upravljanje aerodromima bile su prinuđene da traže spas od svojih vlada. Na primjer, u Evropi se očekuje da će operateri aerodroma izgubiti 15,4 milijarde USD zbog pandemije. Vlade koje žele da ožive svoju ekonomiju moraju pronaći rješenje zasnovano na riziku. Ali koje? Jedna od mogućnosti bila bi usvajanje strategije koja kombinuje koordinisane i globalno standardizovane zdravstvene mjere u vazdušnom saobraćaju s efikasnim nacionalnim planovima upravljanja COVID-19. Javne vlasti moraju po svaku cijenu da koordiniraju svoje napore na ponovnom uspostavljanju vazdušnih veza na koherentan način i u skladu sa dobrom međunarodnom praksom.

Najoptimističniji predviđaju puni nastavak civilnih letova do sredine 2023. godine. Drugi sumnjaju da to neće biti moguće prije sredine 2025. godine. Do tada će neke avio-kompanije nestati i mnogi ljudi će ostati bez posla. Kontinuitet finansijske i regulatorne podrške je od suštinskog značaja. Mnoge evropske vlade, prepoznale su i podržale strateški značaj svoje vazduhoplovne industrije i pružili su im svu moguću pomoć. Međutim, većina finansijske pomoći data je u obliku zajmova. Uz sav ovaj akumulirani dug, avio-kompanijama će, nažalost, biti teško da investiraju u nove usluge, ekološki prihvatljivije avione i otvaranje novih radnih mjesta”.

Kakav će biti dugoročni uticaj pandemije na globalnu vazduhoplovnu industriju?

“Da bismo to saznali, moramo uzeti u obzir različite vrste kratkoročnih i srednjoročnih uticaja na putničke i teretne avio-kompanije, proizvođače aviona, kompanije za upravljanje aerodromima, kao i na pružaoce usluga vezanih za ugostiteljstvo i druge pružaoce usluga. Prvo se moraju analizirati efekti na vazdušni saobraćaj, a drugo na broj narudžbi koje dolaze od strane avio-kompanija koje će, vjerovatno, morati da reorganizuju svoju strukturu. U svakom slučaju, sektor u cjelini i sve zainteresovane strane moraće prilagoditi obim i djelokrug svog rada tokom faze oporavka. Kao što sam već rekao, biće potrebne najmanje dvije do tri godine da se sve vrati na nivo aktivnosti početkom 2020. Što se tiče dugoročnog uticaja, recimo za sljedećih 15 do 20 godina, analiza je još komplikovanija. Prije pandemije, predviđalo se da će se broj aviona, kao i

globalni vazdušni saobraćaj, udvostručiti tokom narednih 15 godina. Umjesto toga, pitanje koje se sada postavlja je da li će ovaj sektor moći da održi ciljeve za narednih 15 do 20 godina postavljene prije pandemije ovog virusa? Da bismo odgovorili na ovo pitanje moramo postaviti još neka. Da li će ljudi željeti da nastave da putuju kao i prije krize? Kakav je stvarni uticaj vazdušnog saobraćaja na klimatske promjene? Da li je vazduhoplovna industrija sposobna da evoluirala prema novoj paradigmi koja se zasniva na novim remetičkim tehnologijama (električni ili hidrogenski avioni)?”

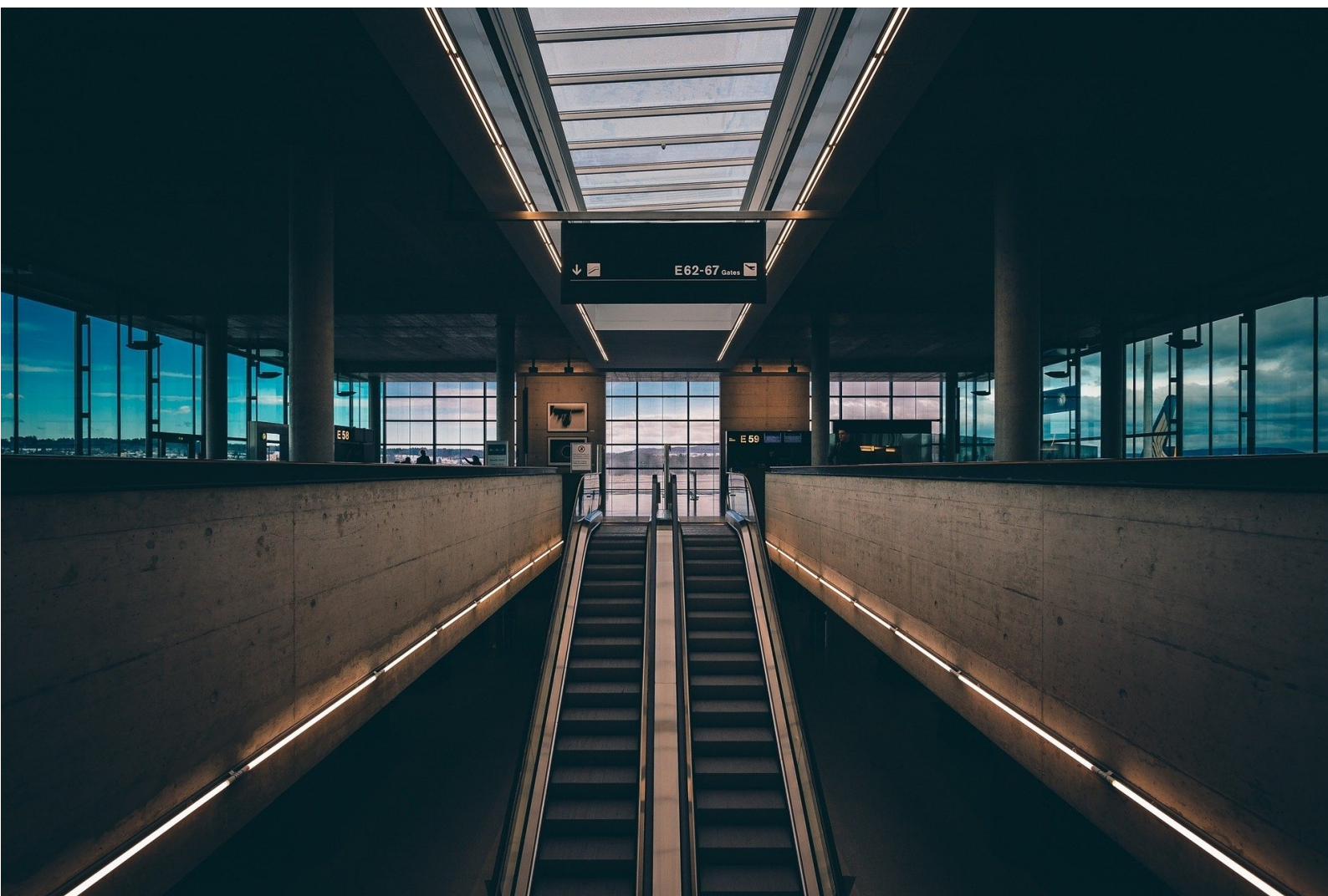
Šta mislite kako će izgledati „nova norma“ u industriji i koje su nove mogućnosti?

“Uprkos prilično pesimističnom stajalištu aktera u vazduhoplovnoj industriji, vjerujem da će „nova norma“ biti prilično vjerna situaciji koja je vladala prije pandemije COVID-19. Čim bezbjedna i efikasna vakcina postane dostupna, čak i ako virus mutira, vazduhoplovno tržište će povratiti svoju predpandemijsku aktivnost. Putničkim i teretnim avio-kompanijama, proizvođačima aviona, kompanijama

za upravljanje aerodromima, kao i dobavljačima usluga vezanih za ugostiteljstvo i drugim dobavljačima, možda će trebati nekoliko godina da se oporave, ali će do toga doći.

Neke avio-kompanije su već donijele odluku da ograniče svoju aktivnost, na primjer smanjenjem broja letova i uklanjanjem manje ekonomičnih aviona. Industrija civilnog vazduhoplovstva imaće priliku da se transformiše kako bi postala ekološki efikasnija i promovisala održivi vazdušni saobraćaj. Neke evropske vlade spremne su da podrže napore uložene u razvoj novih remetičkim tehnologija, posebno finansiranjem istraživačkih i razvojnih aktivnosti. Francuska vlada će, na primjer, ubrizgati 4 do 5 milijardi evra da pomogne svojoj vazduhoplovnoj industriji. Takođe je moguće smanjiti emisiju CO₂ razvojem i upotrebom više „zelenih aviona“ i „zelenih sistema vazdušnog transporta“, što uključuje i aerodrome.

Prvi hidrogenski avioni mogli bi, na primjer, da polete do 2035. godine. Francuska asocijacija za hidrogen i gorive ćelije (French Association for Hydrogen and





Fuel Cells), koja okuplja 33 najvažnije grupe u ovom sektoru (uključujući ključne zainteresovane strane iz vazduhoplovne industrije), zatražila je od francuske vlade da između 2020. i 2030. uloži između 10,3 milijarde evra u razvoj ove tehnologije. Cilj ovog višegodišnjeg energetskog programa je postizanje stope od 10% hidrogena bez karbona do 2023. godine, zatim između 20% i 40% do 2028. godine, a krajnji cilj je pozicioniranje Evrope kao lidera u ovom sektoru između 2020. i 2030. godine”.

Kako će ISO standardi pomoći u ispunjavanju novih potreba?

“Uloga ISO standarda biće da daju podršku istraživanju i razvoju u vezi sa novim remetičkim tehnologijama. Električni i hibridni električni pogon na ivici je revolucije u tehnologiji mobilnosti u svim sektorima, kako automobilskom, tako i pomorskom. I vazduhoplovna industrija neće biti izuzetak. Velike vazduhoplovne kompanije kao što su Boeing i Airbus trenutno rade na električnim letovima kako bi

postavile temelje za usvajanje i regulatorno prihvatanje komercijalnih aviona s alternativnim pogonom i gradskih letećih vozila”.

S obzirom na ove izazove, koje korake će preduzeti tehnički komitet ISO/TC 20 da bi ostao ključni igrač u vazduhoplovnoj industriji?

“Vjerovatno je prerano reći koje korake će tehnički komitet ISO/TC 20 morati preduzeti u narednom periodu. Ja vjerujem da će tehnički komitet morati da pokaže veliki kapacitet za prilagođavanje koji će ići u susret novim potrebama koje će se uskoro pojaviti. Iz ove perspektive, moglo bi biti zanimljivo razmišljati o stvaranju potkomiteta zaduženih za nove izazove vezane za vazduhoplovstvo (klimatske promjene, eko-efikasnost, održivost, itd.), a cilju bolje podrške ovoj industriji”.

Tri decenije sajber bezbjednosti

Autor: Barnaby Lewis

U vrijeme kada je većina nas povezana i radi “na daljinu” više nego ikada ranije, dobro je znati da stručnjaci potkomiteta SC 27 uz pomoć ISO standarda čuvaju naše onlajn aktivnosti.

Podsjećanja radi: 2005. godine, godine kada je YouTube pokrenut, u svijetu je bilo skoro milijardu korisnika Interneta. U 2020. godini, mnogi od nas nemaju drugog izbora nego da rade i družu se međusobno bez napuštanja svojih domova, ova zajednica porasla je na više od četiri milijarde ljudi. Ova godina je sa sobom donijela mnoge izazove za preduzeća i pojedince, ali je takođe pružila i brojne mogućnosti za hakere i sajber kriminalce širom svijeta, jer novi načini rada znače i postojanje novih ranjivosti.

Svi moramo biti na oprezu u vezi sa stvarima kojima možemo lako upravljati, poput izbora jake lozinke. U principu, kada je riječ o računarskoj bezbjednosti, naše ponašanje je često najslabija karika u lancu. Međutim, zahvaljujući međunarodnim standardima i grupama poput JTC1, ISO/IEC zajedničkog tehničkog komiteta za informacionu tehnologiju, možemo biti sigurni da su IT sistemi koje svakodnevno koristimo sigurni. U okviru JTC1, više od 40 potkomiteta obavlja najsavremeniji posao na standardizaciji u oblastima koje se kreću od upravljanja podacima pa do video strima. Neki od ovih potkomiteta, u oblastima kao što je vještačka inteligencija, osnovani su prije samo nekoliko godina, dok drugi postoje mnogo duže.

Za SC 27, JTC1 potkomitet za informacionu bezbjednost, sajber bezbjednost i zaštitu privatnosti, 2020. godina predstavlja prekretnicu. Ovaj potkomitet, koji je osnovan prije 30 godina, danas slavi svoj doprinos nekim od najvažnijih dostignuća u standardizaciji i ostaje čvrsto usmjeren na budućnost. Tokom tri decenije rada, stručnjaci iz potkomiteta SC 27 razvili su standarde koji su pojedincima, preduzećima i vladama širom svijeta pomogli da zaštite svoju informacionu imovinu. U isto vrijeme, ovaj potkomitet je takođe podržao bezbjednosne tehnologije za bezbjednost onlajn transakcija i izradio standarde za ispitivanje i

procjenu tehnologija povezanih sa bezbjednošću, kao i standard za kontinuitet poslovanja u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija.

U svijetu koji nastavlja da se digitalizuje, potkomitet SC 27 će i dalje omogućavati svima da iskoriste mogućnosti digitalizacije, istovremeno minimalizujući prijetnje, gubitke i poremećaje.

Krystyna Passia je menadžer komiteta ISO/IEC JTC1/SC 27.

Među svoja najveća dostignuća potkomitet SC 27 ubraja razvoj tri najprodavanija svjetska standarda za zaštitu informacija: ISO/IEC 27001, ISO/IEC 27002 i ISO/IEC 27701, te nedavno objavljeni, ISO/IEC 27701, *Tehnike bezbjednosti - Proširenje standarda ISO/IEC 27001 i ISO/IEC 27002 za upravljanje privatnošću informacija - Zahtjevi i smjernice*, koji pomaže organizacijama da usklade različite regulatorne zahtjeve u vezi sa zaštitom privatnosti. Ovaj standard takođe definiše sveobuhvatan skup operativnih kontrola koji se mogu preslikati na različite propise, uključujući GDPR¹. Jasno je da standardi koje je izradio potkomitet SC 27 pomažu da se ljudima, odnosno potrošačima i građanima, život učini lakšim, bezbjednijim i boljim, dok istovremeno preduzećima i vladama pružaju brojne pogodnosti. Aktivnosti potkomiteta SC 27 pokrivaju mnoštvo područja, od opštih metoda do tehnika i smjernica za rješavanje informacione bezbjednosti i aspekata privatnosti.

Naporan rad i posvećenost svakog od stručnjaka u potkomitetu SC 27 u posljednjih 30 godina uveliko su doprinijeli napretku standardizacije i zaštiti našeg digitalnog poslovanja. Sposobnošću da pruži odgovore na potrebe koje su sada važnije nego ikad ranije, i sa više od 80 standarda u pripremi, nema sumnje da će potkomitet SC 27 nastaviti da osigurava bezbjednost, zaštitu i privatnost naših onlajn aktivnosti dugi niz godina.

¹ GDPR, (Opšta uredba o zaštiti podataka – General Data Protection Regulation)

Obezbjeđivanje elektronske bezbjednosti putarine

Autor: Clare Naden

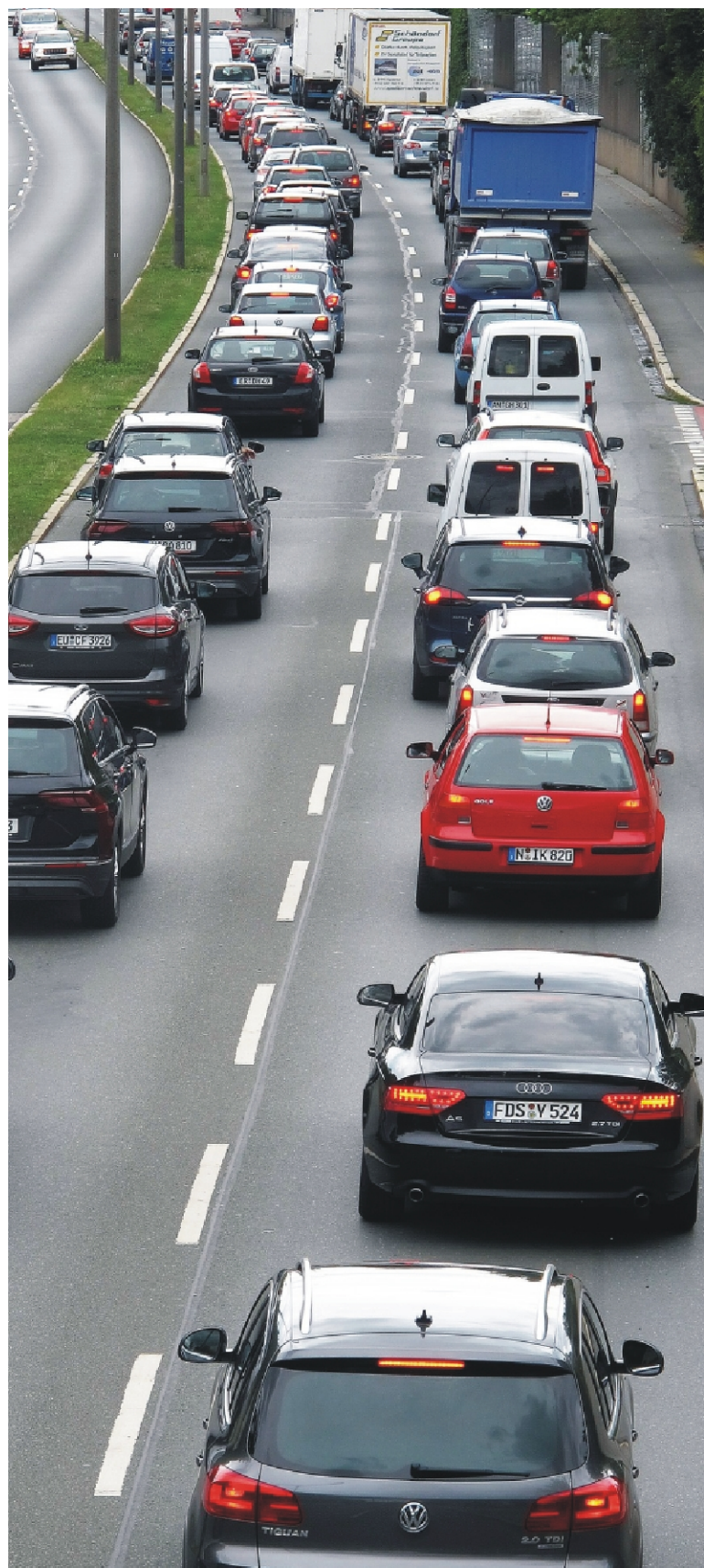
Standard koji ima za cilj jačanje bezbjednosti elektronskih sistema naplate na auto-putevima je ažuriran.

Kao i svaki elektronski sistem, ni vaša lokalna elektronska naplatna stanica nije imuna na pretnje hakovanjem. Napadi na elektronske sisteme za prikupljanje naknada (electronic fee collection - EFC) mogu dovesti ne samo do gubitka prihoda već i do curenja ličnih podataka. Ništa od ovoga nije poželjno, zbog čega se standard za obezbjeđivanje bezbjednosti ovih sistema redovno revidira. Njegova najnovija verzija je objavljena.

Standard ISO 19299¹, *Elektronska naplata putarine - Bezbjednosni okvir (Electronic fee collection – Security framework)*, definiše okvir za informacionu bezbjednost koji pokriva sve aspekte EFC sistema, sa setom bezbjednosnih zahtjeva i s njima povezanih mjera. Najnovija verzija standarda uključuje ažurirana razmatranja zaštite podataka kako bi se uskladila s Opštom uredbom o zaštiti podataka Evropske unije, kao i dodatne zahtjeve i mjere za upotrebu uobičajenog plaćanja.

Standard takođe uključuje sveobuhvatnu listu potencijalnih prijetnji EFC sistemima, koje se mogu koristiti za analizu rizika radi identifikovanja relevantnih bezbjednosnih zahtjeva. Standard ISO 19299 razvio je i održavao ISO-ov tehnički komitet ISO/TC 204, *Inteligentni transportni sistemi*, čiji sekretarijat vodi ANSI (Američki nacionalni institut za standarde) član ISO-a. Možete ga nabaviti preko Instituta za standardizaciju Bosne i Hercegovine ili preko ISO prodavnice.

¹ Prevod naziva standarda ISO 19299 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.



Pametno rješenje za vožnju autobusom

Autor: Clare Naden

Objavljen je novi standard za digitalno plaćanje u javnom prevozu.

Oyster, Octopus, Tap n Go, Hop ... bez obzira kako ih zovete, „pametne“ digitalne platne kartice za javni prevoz olakšavaju vam život. A budući da su više od samo komada plastike, novi standard za pametan prevoz pomoći će operaterima da pruže ovaj zgodan i bezbjedan način plaćanja svim putnicima.

Standard ISO 37165¹, *Pametna infrastruktura zajednice - Smjernice za pametni transport korišćenjem digitalnih plaćanja (d-plaćanje), (Smart community infrastructures – Guidance on smart transportation with the use of digitally processed payment (d-payment))* daje smjernice kako organizovati i primjeniti digitalno plaćanje u pametnom transportu uz pomoć digitalnih plaćanja

(d-plaćanje) kako bi se obezbijedio bezbjedan i pogodan način plaćanja za stanovnike gradova i posjetioce.

Ovaj standard ne samo da će osigurati efikasnost sistema za putnike, već će takođe pomoći transportnim operaterima u upravljanju priznaticama i transakcijama između različitih aktera transportne mreže.

Standard ISO 37165 takođe pokriva organizaciju mreža za prodaju karata na nivou grada, regije ili države, uključujući i različite operatore, bez obzira na lokalne valute.

Standard ISO 37165 možete kupiti kod Instituta za standardizaciju Bosne i Hercegovine ili preko ISO prodavnice.



¹ Prevod naziva standarda ISO 37165 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.

Kad se dogodi nesreća

Autor: Clare Naden

Osnovan je novi komitet za nesreće u kojima su učestvovali potrošači.

Pokvareni liftovi, neispravnost opreme na igralištima i neispravni proizvodi samo su neki od načina na koje se ljudi svakodnevno povrjeđuju i najčešće je prvo rješenje ovog problema utvrđivanje odgovornosti. Međutim, pronalazak uzroka za nesreću u svojoj složenosti može pomoći da se omogući da se takva nesreća nikada više ne ponovi. Iako postoji mnoštvo smjernica za ovu vrstu istraga u vazduhoplovstvu, zdravstvu ili na radnom mjestu, do danas na međunarodnom nivou nismo imali ništa značajno što bi se odnosilo na nesreće koje uključuju potrošače. Osnovan je novi ISO-ov projektni komitet koji će se pozabaviti ovim pitanjem.

Projektni komitet ISO/PC 329, *Smjernice za istrage nesreća koje uključuju potrošače*, osnovan je da bi razvio standarde koji detaljno opisuju kako objektivno sprovesti istrage kako bi se utvrdili faktori koji su doveli do nesreće kako bi se spriječilo njeno ponavljanje. Komitet će biti usredsređen na metode za detaljnu analizu konteksta nesreće na osnovu univerzalnih modela uzročnosti kako bi se pronašli svi elementi koji su do nje doveli. Glavni cilj je da se

osigura da se nesreća više ne ponovi, a samim tim vrati bezbjednost i povjerenje potrošača.

Prema Masaaki Mochimaru, predsjedavajućem novoformiranog komiteta odgovornog za razvoj ovih smjernica, navedene nesreće do kojih je došlo zahvaljujući neispravnim uslugama ili proizvodima svakodnevno se događaju, što rezultira povredama, pa čak i smrću potrošača i rijetko su uzrokovane samo jednim faktorom.

„Iako je važno odrediti odgovornosti svake osobe, podjednako je važno imati preciznu predstavu o faktorima koji uzrokuju nesreću kako bi se mogli preduzeti neophodni koraci da se to opet ne ponovi“, objašnjava on.

„Svaka nezgoda je često vrlo složena i uključuje mnogo faktora te je stoga neophodno imati posebne smjernice za utvrđivanje kako je do njih došlo“. Sekretarijat projektnog komiteta ISO/PC 329, *Smjernice za istrage nesreća koje uključuju potrošače*, vodi JISC, Japanski komitet za industrijske standarde (Japansko nacionalno tijelo za standardizaciju), član ISO-a.



Cilj - Neto nulta misija

Autor: Clare Naden

Prema najnovijem izvještaju Međunarodne agencije za energetiku o energetskom pregledu u svijetu, pandemija COVID-19 će nesumnjivo pomoći u smanjenju emisije gasova staklene bašte iako to nije dovoljno. Evo pet načina za smanjenje ovih emisija.

Objavljuvan svake godine od strane Međunarodne agencije za energiju (International Energy Agency - IEA), ovogodišnje izdanje World Energy Outlooka za 2020. godinu navodi: „Da bi se postigla nulta emisija karbona na globalnom nivou do 2050. godine [...] biće potrebno provesti drastičan dodatni paket mjera za narednu deceniju. [...] gdje će sve vlade, energetske kompanije, investitori i građani imati presudan značaj - a doprinos svake od njih moraće biti bez presedana”.

Zadatak je veoma složen, ali međunarodni standardi nude moćne strateške alate koji će nam omogućiti da doprinesemo neto nultoj emisiji karbona i izgradimo održivu budućnost.

Evo nekoliko konkretnih primjera:

1. Izračunavanje karbonskog otiska

Ono što se ne može izmjeriti ne može se promjeniti, zbog čega je serija standarda ISO 1406x dragocjen alat za svaku kompaniju. Standard ISO 14064-1, *Gasovi staklene bašte - Dio 1: Specifikacija s uputstvom za kvantifikaciju i izvještavanje o emisijama i uklanjanju gasova staklene bašte na nivou organizacije*, na primjer, omogućava organizacijama da kvantifikuju svoje emisije gasova s efektom staklene bašte (greenhouse gas - GHG). Ovaj standard im pomaže da naprave pregled izvora gasova staklene bašte i identifikuju načine za njihovo smanjenje. Takođe, olakšava audit i upoređivanje čime se olakšava utvrđivanje koje od ovih mjera djeluju, a koje ne djeluju.

2. Pametno putovanje

Način prevoza koji odaberete da stignete od tačke A do tačke B može igrati ključnu ulogu u smanjenju vaših emisija gasova staklene bašte. Standard ISO 37161¹, *Pametna infrastruktura zajednice - Smjernice o pametnom transportu za uštedu energije u transportnim uslugama (Smart Community Infrastructures – Guidance on Smart Transportation for Energy Saving in Transportation Services)*, pruža smjernice za organizacije u sektoru transporta, javne vlasti na lokalnom i nacionalnom nivou i sve zainteresovane strane u transportnom sektoru o tome kako smanjiti potrošnju energije u putničkom prevozu, poštanskim uslugama, isporuci i teretnom prevozu. Ovaj standard nudi razne opcije za uštedu energije, kao i preporuke za održavanje i nadzor takvih mjera.

3. Veći značaj sunčeve energije

„Prema mom mišljenju, solarna energija će dominirati na globalnim tržištima električne energije. Na osnovu trenutnog političkog konteksta, postavljaće nove rekorde svake godine od 2022. u pogledu veće upotrebe“, rekao je Fatih Birol, izvršni direktor IEA.

Da bi pomogao organizacijama da prihvate ovaj trend, Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) nudi niz standarda koji djeluju kao katalizator inovativnih tehnologija da iskoriste svoj puni potencijal. Na primjer, standard ISO 9459-1², *Solarno grijanje - Sistemi za grijanje vode za domaćinstvo - Dio 1: Procedura za ocjenu performansi u zatvorenom (Solar heating – Domestic water heating systems – Part 1: Performance rating procedure using indoor test methods)*, definiše metod za

¹ Prevod naziva standarda ISO 37161 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.

² Prevod naziva standarda ISO 9459-1 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.

ocjenjivanje solarnih sistema grijanja prema njihovim termalnim performansama kako bi se moglo izvršiti njihovo poređenje na međunarodnom nivou.

4. Hvatanje ugljen-dioksida

Poput drveća, tehnologije za hvatanje ugljen-dioksida igraju važnu ulogu u smanjenju GHG emisija jer omogućuju hvatanje CO₂ koji emituju proizvođači, posebno fabrike, s ciljem geološkog skladištenja radi bezbjednog odlaganja. Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) nudi različite standarde i preporuke kao podršku ovim tehnologijama, kao što je standard ISO 27914³, *Hvatanje, transport i geološko skladištenje ugljen-dioksida - Geološko skladištenje (Carbon dioxide capture, transportation and geological storage – Geological storage)*, kojim se utvrđuju zahtjevi i preporuke za bezbjedno geološko skladištenje ugljen-dioksida, kako bi se smanjili rizici po životnu sredinu i zdravlje ljudi.

5. Čistije i ekološki prihvatljivije zgrade

Na zgrade otpada značajan dio svjetske potrošnje energije, stoga njihova energetska efikasnost i ekološke performanse imaju veliki uticaj na ukupne emisije GHG-a.

Porodica standarda ISO 52000 pruža sveobuhvatnu metodu za procjenu energetske performansi izračunavanjem primarne energije potrošene za grijanje, hlađenje, osvjetljenje, ventilaciju i potrošnu toplu vodu u zgradama. Ovi standardi pružaju nisko-karbonska rješenja za potrošnju energije u zgradama i podržavaju inovativne tehnologije i pristupe dizajniranju i upravljanju zgradama.

³ Prevod naziva standarda ISO 27914 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.



Tačne informacije o životnoj sredini

Autor: Clare Naden

Da bismo smanjili uticaj na životnu sredinu, još uvek moramo da mjerimo uticaj koji na nju imamo. Ključni standard ISO serije za procjenu i verifikaciju informacija o životnoj sredini je revidiran.

Organizacije se sve više pozivaju na informacije o životnoj sredini kako bi pomogle u donošenju odluka i poštovanju nacionalnih propisa ili programa podsticaja, ali da bi ove informacije mogle da se koriste, one moraju biti vjerodostojne i potvrđene.

Standard ISO 14065¹, *Opšti principi i zahtevi za tijela za validaciju i verifikaciju informacija o životnoj sredini (General principles and requirements for bodies validating and verifying environmental information)*, precizira principe i zahtjeve primjenljive na tijela koja vrše validaciju i verifikaciju izjava o informacijama o životnoj sredini.

U početku fokusiran uglavnom na emisiju gasova s efektom staklene bašte, ovaj standard je ažuriran i poboljšán kako bi obuhvatio sve vrste informacija o životnoj sredini, uključujući izjave koje se odnose na gasove staklene bašte, karbonske i vodene otiske, tvrdnje o označavanju zaštite životne sredine, izvještavanje o održivosti i informacije u vezi sa zelenim obveznicama i drugim finansijskim instrumentima.

Ovaj standard je namjenjen za sektorsku primjenu standarda ISO/IEC 17029², *Procjena usaglašenosti - Opšti principi i zahtjevi za tijela za validaciju i verifikaciju (Conformity Assessment – General Principles and Requirements for Validation and Verification Bodies)*, a vlasnicima programa, regulatornim i akreditacionim tijelima pruža osnovu za procjenu i priznavanje nadležnosti organa za validaciju i verifikaciju.

¹ Prevod naziva standarda ISO 14065 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.

² Prevod naziva standarda ISO/IEC 17029 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.

Standard ISO 14065 razvio je i održava tehnički komitet ISO/TC 207, *Upravljanje zaštitom životne sredine*, potkomitet SC 7, *Upravljanje gasovima s efektom staklene bašte i srodne aktivnosti*, čije sekretarijat vodi SCC (Vijeće za standarde Kanade), član ISO-a.

Ovaj standard možete kupiti kod Instituta za standardizaciju Bosne i Hercegovine ili preko ISO prodavnice.



Spriječiti širenje infekcija

Autor: Clare Naden

Osnovan je novi ISO-ov komitet koji će raditi na biocidnim površinama da bi nam pomogao u borbi protiv klica.

Budući da čitav svijet sada ruke pere više nego ikad ranije, postali smo vrlo svjesni važnosti održavanja čistoće. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, svaki deseti pacijent zarazi se prilikom dobijanja medicinske njege, a efikasna prevencija i kontrola infekcija može smanjiti infekcije prilikom pružanja zdravstvenih usluga za najmanje 30% .

Kontrola kontaminacije radi prevencije infekcija i širenja patogena takođe je glavna briga u mnogim drugim sektorima kao što je veterinarski sektor, te prehrambena industrija, poljoprivreda, kozmetika, prevoz, itd.

Biocidne površine su efikasno sredstvo za uništavanje ili inaktivaciju neželjenih patogena i na taj način pomažu da se životna sredina učini čistijom.

Međutim, performanse ovih površina mogu se razlikovati, otuda i potreba za efikasnim smjernicama i metodama ispitivanja kako bi se osigurao njihov nivo efikasnosti.

Novoformirani ekspertski komitet ISO/TC 330, *Površine sa biocidnim i antimikrobnim svojstvima*, ima za cilj da razvije međunarodno dogovorene zahtjeve i smjernice za rješavanje ovih razlika. Njegova svrha je da razvije standard za ispitne metode za procjenu biocidnih performansi i efikasnosti površina s antimikrobnim djelovanjem, uključujući njihovu kompatibilnost sa različitim dezinficijensima i sredstvima za čišćenje.

Tehničkim komitetom ISO/TC 330 predsjedavaće AFNOR (Asocijacija za standardizaciju Francuske), član ISO-a. Oni koji su zainteresovani za doprinos radu tehničkog komiteta ISO/TC 330 pozivaju se da kontaktiraju člana ISO-a u svojoj zemlji (Institut za standardizaciju BiH).

Prava doza

Autor: Clare Naden

Ažurirana je tehnička specifikacije za bar kodove na ambalaži lijekova.

Da bi se spriječilo da falsifikovani lijekovi dođu na tržište, neophodno je pridržavati se identifikacije, označavanja i praćenja lijekova u čitavom lancu snabdijevanja. I pošto je međunarodno mašinski čitljivo kodiranje ambalaže lijekova efikasan način da se to postigne, revidirana je međunarodna tehnička specifikacija za ovo kodiranje.

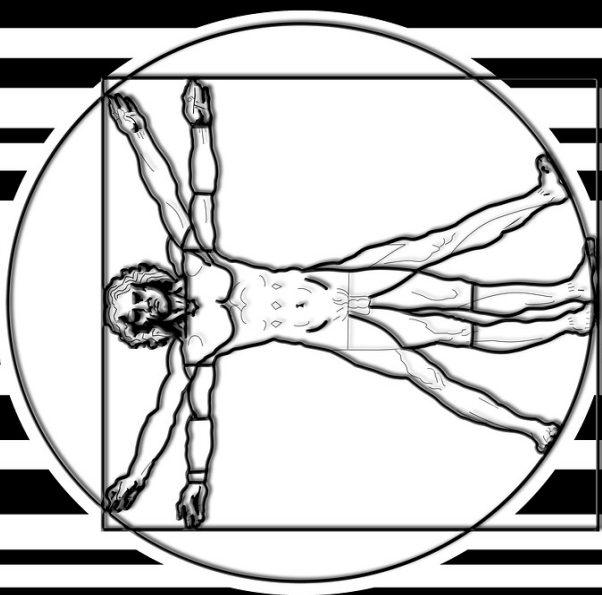
Tehnička specifikacija ISO/TS 16791 (*Zdravstvena informatika – Zahtjevi za međunarodno mašinski čitljivo kodiranje identifikatora medicinskog produkt paketa*), *Health informatics – Requirements for international machine-readable coding of medicinal product package identifiers*, opisuje sve što bi proizvođači i regulatorna tijela trebalo da znaju kako bi implementirali bar-kodove na ambalaži lijekova i primjenjivali na tehnologije automatske identifikacije i prikupljanje podataka (Automatic Identification and Data Capture - AIDC). Ova tehnička specifikacija dopunjuje ISO seriju standarda za identifikaciju lijekova (Identification of Medicinal Products - IDMP) koja obuhvata različite regulatorne zahtjeve poput onih koji se odnose na njihov razvoj, registraciju i upravljanje životnim ciklusom.

Prema mišljenju Christiana Haya, vođi ekspertske radne grupe koja je izradila ovu specifikaciju, navedena poboljšanja u ovom posljednjem izdanju uključuju nove informacije, poput onih vezanih za personalizovanu medicinu.

„Takođe smo dodali primjere IDMP identifikatora koji su zasnovani na stvarnim slučajevima i unijeli promjene kako bismo uskladili ovu specifikaciju sa standardima za identifikaciju lijekova”, navodi on.

Tehničku specifikaciju ISO/TS 16791 razvila je radna grupa WG 6, *Farmaceutsko i medicinsko poslovanje*, tehničkog komiteta ISO/TC 215, *Zdravstvena informatika*, čiji sekretarijat vodi ANSI (Američki nacionalni institut za standarde), član ISO-a.

Možete je nabaviti kod Instituta za standardizaciju Bosne i Hercegovine ili preko ISO prodavnice.



Učenje u pokretu

Autor: Clare Naden

Tehničke specifikacije za upotrebu mobilnih tehnologija u obrazovanju su ažurirane kako bi se za sve osiguralo bolje učenje.

„Iako je u porastu već dugi niz godina, mobilno učenje je u današnjem okruženju važnije nego ikad. S obzirom da gotovo svi mi u blizini imamo mrežu mobilnih telefona i pristup Internetu, mobilne tehnologije postaju sve važnije sredstvo u sektoru obrazovanja. Ovo je oblast koja se brzo razvija, što pokazuje sve širi spektar ponuđenih metoda i predmeta proučavanja kao i broj istraživača. Razne studije su pokazale brojne prednosti učenja na daljinu, koje podstiču razmišljanje i promovišu učenje zasnovano na datom kontekstu i pod vođstvom učenika, ali i interakciju između različitih kultura¹.“

Tehnička specifikacija ISO/IEC TS 29140², *Informaciona tehnologija za učenje, obrazovanje i obuku - Nomadizam i mobilne tehnologije (Information technology for learning, education and training – Nomadism and mobile technologies)*, uspostavlja informacioni model za učenike primjenljiv posebno na mobilno učenje kako bi se omogućilo učenje, obrazovanje i obuka koja će odražavati posebne potrebe mobilnih odnosno udaljenih učesnika. Ova tehnička specifikacija je ažurirana tako da uključuje nove pojmove i definicije, kao i određene primjere upotrebe kako bi se osigurala njena relevantnost u trenutnom obrazovnom kontekstu.

Prema mišljenju vođe projekta ekspertne grupe odgovorne za razvoj tehničke specifikacije ISO/IEC TS 29140, profesoru Mohamedu Alliyu, s Univerziteta Athabasca, Kanada, mobilno učenje ima potencijal da učenicima pruži bolji pristup informacijama i nastavnim materijalima, kao i

smjernice i podršku bez obzira gdje se nalazili, a ne samo na određenom mjestu u određeno vrijeme.

„Kada se mobilno učenje primjeni pravilno i pametno, ono povećava efikasnost i produktivnost u učenju, obrazovanju i obuci u različitim oblastima“, dodaje on.

Tehničku specifikaciju ISO/IEC TS 29140 izradio je ISO/IEC JTC 1/SC 36, *Informaciona tehnologija za učenje, obrazovanje i obuku*, zajednički tehnički



potkomitet Međunarodne organizacije za standardizaciju (ISO) i Međunarodne komisije za elektrotehniku (IEC) čiji sekretarijat vodi KATS (Agencija za tehnologiju i standarde Koreje), član ISO-a.

Ovu tehničku specifikaciju možete kupiti kod Instituta za standardizaciju Bosne i Hercegovine ili preko ISO prodavnice.

¹ Fu, Q. i Hwang, G. *Trends in mobile technology-supported collaborative learning: A systematic review of journal publications from 2007 to 2016*. Computers & Education, vol. 119, 2018, pp. 129-143.

² Prevod naziva tehničke specifikacije ISO/IEC TS 29140 je nezvaničan prevod. Tehnička specifikacija nije usvojena u bosanskohercegovačku standardizaciju.

Što jednostavnije

Autor: Clare Naden

Međunarodni dan jasnog jezika: prilika za proslavu pripreme novog standarda.

Šta riječ obuhvata? Bez obzira da li definišu našu budućnost ili prepričavaju prošlost, oni izražavaju sve što treba da razumijemo da bismo funkcionisali u društvu. Međutim, tekstovi koji su loše napisani ili prekomjerno koriste birokratski žargon mogu potkopati njihovu efikasnost i podići barijere između

kontekstu zdravstvenog ili pravosudnog sistema, gdje je od presudnog značaja da svako može jasno da razumije svoja prava i odgovornosti kako bi imao koristi od poštenog i ravnopravnog tretmana.

Imajući ovo na umu, ISO trenutno razvija novi standard ISO 24495-1¹, *Jasan jezik – Dio 1: Vodeći principi i smjernice, (Plain language – Part 1: Governing principles and guidelines)*, koji autorima pruža pristup koji će im omogućiti efikasniju komunikaciju sa različitom publikom na većini jezika. Ovaj standard će uspostaviti principe visokog nivoa, smjernice i tehnike koje će pomoći piscima širom svijeta da omoguće jasnu komunikaciju.

Za Christophera Balmforda, vođu ekspertne grupe odgovorne za razvoj ovog standarda, efikasna regulatorna ili zdravstvena komunikacija je presudna jer su ljudi pozvani da donose odluke o njihovom poslovanju, porodici i životu na osnovu ovih informacija.

„Svako ima pravo da bude informisan o svojim pravima i odgovornostima u svakom aspektu svog života, ali loša komunikacija može u tome biti prava kočnica“, objašnjava on.

Standard ISO 24495-1, koji je trenutno u fazi razvoja izrađuje ISO-ov tehnički komitet ISO/TC 37, *Jezik i terminologija*, čiji sekretarijat vodi SAC (Uprava za standardizaciju Kine), član ISO-a.



čitalaca i komunikatora. Međunarodni dan jasnog jezika ima za cilj uklanjanje ovih barijera, a budući ISO standard će biti strateško sredstvo koje će da doprinese rješavanju ovog problema.

„Pristupačnost svima: jasan jezik je građansko pravo“ tema je Međunarodnog dana jasnog jezika koji se obilježava svake godine 13. oktobra kako bi podstakao javne vlasti i različite sektore da svoje komunikacije učine dostupnijim. Ova tema naglašava važnost jasnog jezika, posebno u

¹ Prevod naziva standarda ISO 24495-1 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosanskohercegovačku standardizaciju.

Ulrika Francke izabrana je za predsjednika ISO-a za period 2022-2023.

Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) je objavila da je Ulrika Francke iz Švedske, izabrana za sljedećeg predsjednika ISO-a¹, nakon glasanja tijela članica ISO-a. Ona će preuzeti funkciju u januaru 2022. godine, nakon završetka mandata predsjednika Eddija Njorogea iz Kenije, i tokom 2021. godine će raditi kao izabrani predsjednik.

Gospođa Francke, trenutno potpredsjednica Švedskog instituta za standardizaciju (SIS), člana ISO-a, ima veliko iskustvo u standardizaciji. Pre nego što se pridružila SIS-u, predsjedavala je BIM alijansom, organizacijom odgovornom za razvoj standarda u industriji nekretnina i građevinarstva. Gospođa Francke, koja je gradila karijeru i u javnom i u privatnom sektoru, obavljala je dužnost zamjenika gradonačelnika Stokholma pre nego što je preuzela ulogu izvršnog direktora u raznim kompanijama koje posluju na nacionalnom kao i na međunarodnom nivou.

„Moj izbor za prvog afričkog predsjednika ISO-a bio je istorijski događaj, a isto tako istorijski je i izbor gospođe Francke za prvu žensku predsjednicu ISO-a. Radujem se što ću je dočekati u ISO timu i raditi sa njom“, rekao je Eddy Njoroge, predsjednik ISO-a za period 2020-2021.

„Oduševljeni smo što će Ulrika Francke biti sljedeći predsjednik ISO-a“, rekao je generalni sekretar ISO-a Sergio Mujica. „Njena prošlost i njeno iskustvo biće pravi kapital za našu organizaciju. Pod njenim vođstvom nastavićemo put ka realizaciji strategije ISO 2030, dok ćemo istovremeno imati priliku da istražujemo nove mogućnosti koje će nam se otvoriti u godinama koje dolaze“, dodao je on.

Rukovodstvo i iskustvo gospođe Francke biće neprocjenjivo za ovu poziciju. Pokazala je da je sposobna da vodi razvoj i postizanje institucionalnih vizija, strategija i ciljeva. Takođe je bila na raznim rukovodećim funkcijama, kao predsjednica ili članica više upravnih odbora.

„Čast mi je što su me članovi ISO-a izabrali za sljedećeg predsjednika. ISO radi izuzetan posao na razvijanju najsavremenijih međunarodnih standarda kako bi podstakao inovacije, ispunio globalne izazove i postigao ciljeve održivog razvoja Ujedinjenih nacija. Njegova posvećenost pružanju stalne podrške svojim članovima i globalnoj zajednici dokaz je duge istorije jedne od vodećih svjetskih organizacija za razvoj standarda. Radujem se što ću se moći u potpunosti posvetiti misiji, viziji i vrijednostima ISO-a dok istovremeno nastavljamo da unapređujemo naš međunarodni rad na standardizaciji s agilnošću i integritetom u pogledu usluge i izvrsnosti“, rekla je Francke.

Gledajući u budućnost, Ulrika Francke vjeruje da će 2020. godina označavati prekretnicu. „Način na koji je ISO reagovao na pandemiju naglašava njenu otpornost kao organizacije. Uprkos mnogim izazovima koji su se pojavili 2020. godine, međunarodna zajednica za standardizaciju nastavila je da obavlja važan posao na standardizaciji na koji industrija i vlade mogu da računaju. Širom svijeta održali smo hiljade virtuelnih sastanaka, sproveli hiljade projekata i stavili na raspolaganje besplatne standarde koji su igrali vitalnu ulogu u borbi protiv COVID-19“, kaže ona.

Obrazovana na Univerzitetu u Stokholmu, gospođa Francke je strateški savjetnik i počasna profesorka u Centru za inteligentnu urbanizaciju za ko-kreaciju regiona visoke gustine na Univerzitetu Tongji u Šangaju. Član je Kraljevske švedske akademije za inženjerstvo i nauke i koautor je različitih studija i projekata. Gospođa Francke trenutno predsjedava Nacionalnim istraživačkim programom za održivo prostorno planiranje. Takođe je član Volvo fondacije za istraživanje i obrazovanje.

¹ Ove godine, zbog otkazivanja sastanka Generalne skupštine, glasalo se dopisno. Generalna skupština je glavni organ i vrhovno tijelo Organizacije koji se sastoji od tijela članica ISO-a.

Jačanje standardizacije u kriznim vremenima je važnije nego ikad

Autor: Barnaby Lewis

Događaji bez presedana koji su se desili u 2020. godini zaustavili su aktivnosti u nekim sektorima i prouzrokovali velike poremećaje u mnogim drugim, ali DEVCO, ISO-ov Komitet za pitanja zemalja u razvoju, smatra da je prevelik ulog u pitanju i da ne smijemo ostati nijemi na ovaj problem.

Sa svojom misijom da donese blagodati standarda tamo gde su najpotrebniji, DEVCO-ov rad je potrebniji više nego ikad. Iako je nedavni sastanak komiteta održan u virtuelnom okruženju, razmatrana pitanja su vrlo stvarna. Na primjer, značaj



rukovodstva potrebnog u vremenima promjena da krizu pretvori u priliku i poziv članovima ISO-a da identifikuju i prijave oblasti u kojima standardi mogu podržati plan za odgovor i oporavak od COVID-19.

DEVCO-ov 54. sastanak održan je 7. oktobra pod dinamičnim vođstvom Lene Dargham, odlazeće predsjednice DEVCO-a, koja kaže: „Sistem standardizacije je stavljen na test i pokazali smo okretnost, fleksibilnost i solidarnost, ali bismo trebali učiniti mnogo više kako bi se identifikovale dodatne mogućnosti i pronašla inovativna, efikasna i brza

rješenja za razvoj standarda koji podržavaju globalnu trgovinu, podstiču inkluzivan i pravičan ekonomski rast, štite zdravlje, poboljšavaju bezbjednosti i stvaraju održivu budućnost“. Gospođa Dargham, koja je dugo godina radila u ovom komitetu, takođe je iskoristila priliku da saopšti da je njen nasljednik na mjestu predsjednika gospođa Mojdeh Rovshan Tabari iz ISIRI-ja (*Institut za standarde i industrijsko istraživanje Irana*), člana ISO-a.

Istovremeno je gospođa Rosario Uria, iz INACAL-a (*Nacionalni institut za kvalitet*), član ISO-a za Peru, ponovo imenovana za pokretača osnivanja radne grupe koja će osigurati razvoj i primjenu DEVCO metodologije za identifikovanje područja standardizacije od primarnog interesa za zemlje u razvoju.

Napredak u jačanju uloge DEVCO-a u kreiranju politike presudan je za ubrzanje ove promjene i jača učešće zemalja u razvoju u upravljanju i tehničkom radu ISO-a. Takođe je neophodno nadgledati transparentan i inkluzivan proces za razvoj novog ISO-ovog akcionog plana za zemlje u razvoju 2021-2025.

Jedan od centralnih elemenata novog plana je davanje glasa zemljama u razvoju u svim oblastima rada ISO-a, a posebno podrška novoj strategiji ISO-a. Plan, takođe, prepoznaje potrebu za podrškom članicama ISO-a u zemljama u razvoju kako bi im se omogućilo da u potpunosti iskoriste ISO standarde kako bi doprinijeli svojim nacionalnim razvojnim ciljevima i napretku ispunjavanja UN-ovih ciljeva održivog razvoja. Članovi DEVCO-a su mogli da glasaju o akcionom planu do 9. novembra 2020.godine.

ISO 26000 upravlja društvenom odgovornošću već 10 godina

Autor: Barnaby Lewis

U novembru 2020. obilježava se deseta godišnjica od objavljivanja veoma bitnog međunarodnog standarda o društvenoj odgovornosti.

Razvoj standarda ISO 26000, projekta standardizacije izuzetnog obima, predstavlja ambiciozan dodatak katalogu standarda koji se bave upravljanjem životnom sredinom i održivim razvojem. Ovaj program standardizacije započeo je sa standardom ISO 14001, koji je označio proširivanje obima rada ISO-a u odnosu na standarde iz oblasti industrije, tehnike i kvaliteta, po čemu je najpoznatiji. Budući da je ovo bio novi međunarodni standard koji se mogao primjeniti u praktično svakoj zamisljivoj industriji, široko učešće u razvoju ovog standarda bilo je od samog početka neophodno.

Rezultat ovih aktivnosti je uspostavljanje specijalizovanog projektnog komiteta, koji se oslanja na znanje i doprinos više od 500 globalnih eksperata.

Gotovo 80 zemalja dalo je svoj doprinos njegovom radu, zajedno s organizacijama poput Međunarodne organizacije poslodavaca i potrošačkih grupa. Objavljen u novembru 2010. godine, standard ISO 26000 je postavio nove prekretnice, kako u pogledu izgradnje konsenzusa specifičnog za rad na standardizaciji, tako i u pružanju sveobuhvatnog skupa smjernica koje su unaprijedile prepoznavanje društvene odgovornosti.

Konsultant za održivi razvoj, Adrian Henriques, radio je sa multinacionalnim kompanijama i međunarodnim organizacijama. Takođe je bio direktno uključen u razvoj standarda ISO 26000 preko *BSI-a* (*Britanski institut za standarde*), člana ISO-a. Ekspert za temu društvene odgovornosti, Adrian je uvjeren da jedan od ključeva uspjeha ISO standarda koji se bavi ovim društvenom odgovornošću leži u njegovom prihvatanju od strane glavnih organizacija koje rade u istoj oblasti.

Da bi se osigurala usaglašenost u vrijeme kada je standard lansiran, ISO je, takođe, zaključio posebne sporazume s *ILO-om* (*Međunarodna organizacija rada*), *Global Compact*, *GRI-jem* (*Globalna inicijativa za izvještavanje*) i *OECD-om* (*Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj*).

Kao rezultat toga, standard ISO 26000 je vjerovatno bio najobuhvatniji standard u pogledu održivosti za oblasti politike koju pokriva.

Smjernice neophodnije nego ikad

Standard ISO 26000 utvrđuje smjernice, a ne zahtjeve. Ne može se koristiti u svrhe sertifikovanja, ali kompanije i organizacije drugih vrsta mogu ga koristiti kao referentni okvir za sagledavanje stanja i poboljšanje svog pristupa društvenoj odgovornosti, otkrivanjem podataka i izvještavanjem o tome kako se standard koristi za sprovođenje stvarnih promjena. Centralna pitanja standarda ISO 26000 imala su uticaj na način na koji kompanije posluju, kako se odnose prema svojim zaposlenima i kako procjenjuju i ograničavaju uticaj svojih aktivnosti. Iako je društvo tokom protekle decenije napredovalo u mnogim oblastima, smjernice iz standarda ISO 26000 ostaju relevantne i u rješavanju današnjih izazova. Mnogi su primorani da preispitaju kako funkcioniše njihovo poslovanje zbog COVID-19, a važnost društvene odgovornosti došla je do izražaja kao dio izgradnje otpornijeg i jačeg društva.

Smjernice iz standarda ISO 26000 potrebne su sada više nego ikad prije. Kada je riječ o primjeni priznatog pristupa trebalo bi voditi računa o sljedećim pitanjima:

- ljudska prava,
- radne prakse,
- okolina,
- fer operativne prakse,
- pitanja potrošača i
- uključenost zajednice i lokalni razvoj.

Međunarodna standardizacija: nova zajednička studijska grupa za pametne gradove

Autor: Clare Naden

Međunarodna komisija za elektrotehniku (IEC), Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) i Međunarodni savez za telekomunikacije (ITU), svjetski lideri u standardizaciji, udružuju snage kako bi bolje služili gradovima sutrašnjice.

Nova zajednička radna grupa sastala se prvi put u oktobru 2020. godine da koordinira rad na međunarodnoj standardizaciji pametnih gradova. Ova studijska grupa takođe je ispitala lekcije naučene iz globalne krize COVID-19 i naglasila obim i hitnost ovih izazova.

Prema mišljenju Generalnog sekretara ISO-a Sergia Muhika, gradovi, opštine i lokalne samouprave prednjače u upravljanju krizom izazvanom COVID-19, a standardi se pokazuju kao neprocjenjivi alati za njihovu podršku.

„Međunarodna komisija za elektrotehniku, Međunarodna organizacija za standardizaciju i Međunarodni savez za telekomunikacije, mogu pružiti sveobuhvatna rješenja za gradove i njihove stanovnike, koja se mogu prilagoditi kontekstu i potrebama svake zajednice“, objašnjava on. „Međutim, zajedničke akcije se moraju ubrzati“.

Očekuje se da će svjetska populacija do 2050. godine porasti na deset milijardi ljudi, a procjenjuje se da će 80% njih živjeti u gradovima. Pandemija izazvana virusom COVID-19 istakla je činjenicu da, više nego ikad ranije, moramo biti u stanju da računamo na jake i kohezivne gradove i zajednice.

„Zajedno, tijela za standardizaciju imaju priliku da podrže oporavak od trenutne krize i pruže metode kako da „preispitaju gradove“ nakon završetka ove pandemije. Pred nama je ogromna prilika ali i velika odgovornost“, dodaje on.

Zajednička IEC/ISO/ITU studijska grupa za pametne gradove produbiće zajedničke diskusije pokrenute na tri Globalna foruma pametnih gradova koja su se održavala od 2016. do 2018. godine. Takođe će angažovati zainteresovane strane za utvrđivanje potrebe za standardizacijom i obezbjediti vođstvo za kontinuiranu saradnju šireg standardizacijskog ekosistema.

Generalni sekretar IEC-a Philippe Metzger tvrdi: „Samo, zaista, pametni gradovi će moći da iskoriste tehnologiju i podatke, uz pomoć međunarodnih standarda, i suočiti se sa strašnim izazovima koji su pred nama, od dugoročnih efekata klimatskih promjena pa do pandemije izazvane COVID-19“.

Rad ove zajedničke studijske grupe temelji se na dugogodišnjoj posvećenosti IEC-a, ISO-a i ITU-a koordiniranom razvoju standarda, što predstavlja integrisani odgovor na Cilj 11 Ujedinjenih nacija za održivi razvoj, osmišljen da „gradove učiniti inkluzivnim, sigurnim, elastičnim i održivim“ do 2030. godine.

Prema Chaesub Lee, direktoru Biroa za standardizaciju telekomunikacija ITU-a „Digitalna transformacija se ubrzava, sektori se konvergiraju i vidimo da je rezultat konvergencija odgovornosti različitih regulatornih tijela – odnosno sada vidimo zašto se u Ciljevima za održivi razvoj (SDG) ističe važnost novih partnerstava“.

Međunarodna komisija za elektrotehniku, Međunarodna organizacija za standardizaciju i Međunarodni savez za telekomunikacije zajedno tvore Globalnu saradnju sa standardima. Ovaj strateški savez predvodi proslave Svjetskog dana standarda, koji se održava 14. oktobra svake godine, gdje se odaje priznanje zajedničkim naporima stručnjaka za standardizaciju širom svijeta.

Stavljanje svjetskih dobavljača u isti položaj

Autor: Barnaby Lewis

Novi ISO standard pomoći će izgradnji poverenja među proizvođačima i potrošačima i smanjiti troškove povezane sa lancima snabdijevanja rješavanjem problema kao što su rizik, gubitak vremena i uslovi proizvodnje.

Bilo da nabavljaju materijale ili komponente, bilo da kupuju gotov proizvod, sve složenija priroda globalnih lanaca snabdijevanja može navesti proizvođače i potrošače da postave neka zaista teška pitanja. Da li proizvod ili sastojak odgovaraju njegovom opisu? Da li ispunjava očekivanja u pogledu kvaliteta? Gdje je proizveden i pod kojim uslovima?

Standard ISO 22095¹, *Lanac nadzora - Opšta terminologija i modeli (Chain of custody – General terminology and models)*, nudi jednostavno rješenje primjenljivo na bilo koju vrstu ili sektor poslovanja. Ovaj novi međunarodni standard omogućava korisnicima da efikasno smanje troškove i riješe mnoštvo problema koji proizlaze iz današnje raznolikosti sistema koji se odnose na lanac nadzora. Njegovi zahtjevi i modeli definisani su nezavisno od sektora, sirovina, proizvoda i pitanja koja se obrađuju, a pokrivaju područja koja idu od bezbjednosti hrane ili održivosti pa do integriteta i kvaliteta proizvoda.

Ovaj ISO standard ima multisektorski okvir, primjenljiv na globalnom nivou, koji treba da bude mjerilo za pojašnjavanje razlika između postojećih sistema i generičkih ISO modela lanaca nadzora. Umjesto da počnu od nule, organizacije koje primjenjuju nove sisteme moći će da svoju definiciju zahtjeva za lancem nadzora zasnuju na standardu ISO 22095, čime će uštediti vrijeme i novac dok će istovremeno imati koristi od ovog međunarodno priznatog pristupa.

Dugoročno gledano, ovaj standard će olakšati život proizvođačima, dobavljačima i standardizatorima, tako što će omogućiti određenim sektorima ili aktivnostima da se pozovu na zajednički okvir standarda ISO 22095 za aspekte lanca nadzora. Rob Busink, viši savjetnik za politiku u holandskom Ministarstvu poljoprivrede, prirode i kvaliteta hrane i predsjednik ISO projektnog

komiteta² zaduženog za razvoj ovog novog standarda objašnjava da je standard ISO 22095 dizajniran da posebno odgovori na hitne zahtjeve tržišta za većom transparentnošću u pogledu integriteta proizvoda. Ovaj standard, koji pokriva više aspekata nabavki u gotovo svim sektorima, pojednostaviće pristup tržištu uspostavljanjem zajedničkog jezika za različite kompanije aktivne u datom lancu nadzora.

Praćenje efikasnosti i kredibiliteta globalnih sistema lanca nadzora će biti mnogo transparentnije. Ovaj novi standard za lance nadzora povećava transparentnost međunarodne trgovine, smanjuje tehničke prepreke u trgovini i smanjuje troškove, što je posebno važno za mala i srednja preduzeća i za učešće zemalja u razvoju u međunarodnoj trgovini. Gospodin Rob Busink je predsjedavajući projektnog komiteta ISO/PC 308, *Lanac nadzora - Opšta terminologija i modeli*.

Jedan od glavnih ciljeva ovog novog standarda je generičko opisivanje modela nadzora koristeći terminologiju koja se lako može razumjeti i koristiti u različitim industrijama ili primjenama.

Prema mišljenju Juliane Eykelhoff, menadžeru projektnog komiteta ISO/PC 308, neophodno je da se svi koji su uključeni u globalni lanac snabdijevanja oslanjaju na isti ISO jezik specifičan za lanac nadzora. „Ovi akteri mogu da dijele transparentne informacije o integritetu njihovih proizvoda u svim sektorima i o tome komuniciraju sa svojim kupcima. Uvjerena sam da će standard ISO 22095 pružiti korisnu osnovu za mnoge postojeće i nove standarde koji se bave transparentnošću lanca snabdijevanja i čiji je cilj povećanje povjerenja potrošača“, zaključuje on.

Standard ISO 22095 možete nabaviti kod Instituta za standardizaciju Bosne i Hercegovine ili preko ISO prodavnice.

¹ Prevod naziva standarda ISO 22095 je nezvaničan prevod. Standard nije usvojen u bosankohercegovачku standardizaciju.

² ISO/PC 308, *Lanac nadzora - Opšta terminologija i modeli*, vodi NEN, članica ISO-a za Holandiju.





CENELEC

**CEN/CENELEC
VIJESTI**

Bezbjednosni standardi za sve!

Pogledajte novu brošuru

CEN-a i CENELEC-a

Preuzeto sa: www.cencenelec.eu

Sektorski forum za bezbjednost (SF-Sec) Evropskog komiteta za standardizaciju (CEN) i Evropskog komiteta za standardizaciju u oblasti elektrotehnike (CENELEC) izradio je brošuru koju će podijeliti sa zajednicom za standardizaciju bezbjednosti. Brošura uključuje primjere bezbjednosnih oblasti u kojima standardizacija daje veliki doprinos.

Pored toga, brošura sadrži jasne primjere kako su pojedinci iz zajednice za standardizaciju bezbjednosti razvili standarde o konkretnim temama. Njen cilj je da podstakne na djelovanje kako bi se zainteresovane strane pozvale da aktivno

učestvuju u tim naporima. Kompletna brošura može se pročitati i preuzeti na veb stranici CEN-a i CENELEC-a.

Link je:

https://www.cencenelec.eu/news/publications/Publications/20201014_final_SF-Sec_brochure.pdf



Stručnjacima je bila potrebna pomoć u razvoju novih CEN-ovih smjernica za bezbjedan rad fitnes centara tokom pandemije

Preuzeto sa: www.cencenelec.eu

Evropu je, kao i druge dijelove svijeta, teško pogodila pandemija SARS-CoV-2. U tom kontekstu, CEN (Evropski komitet za standardizaciju) priprema novi dokument koji daje smjernice i preporuke za bezbjedan rad i upravljanje fitnes centrima tokom epidemije - sada i za vrijeme budućih pandemija. Njegov razvoj ima za cilj da podrži Evropljane u očuvanju zdravlja te da pomogne fitnes sektoru u donošenju odluka i na taj način omogući da njihovi objekti budu sigurni za upotrebu i korisnicima i osoblju.

Iako su države razvile sopstvene nacionalne smjernice za kontrolu širenja koronavirusa, postalo je jasno da se ovi dokumenti često razlikuju u svojoj primjeni. Sa nedvosmislenim evropskim smjernicama datim u obliku CEN tehničke specifikacije (CEN/TS) „Smjernice za bezbjedne operacije tokom izbijanja infekcije“, radna grupa tehničkog komiteta CEN/TC 136/WG 2 „Fitness centri“ planira da pruži smjernice za:

- minimiziranje širenja zaraznog virusa;
- podrška zdravlju i bezbjednosti zaposlenih i korisnika fitnes centara;
- pružanje jasnih smjernica i povećavanje povjerenja u fitnes industriju.

Da bi obuhvatio sve bitne elemente prilagođenih fitnes operacija, radna grupa tehničkog komiteta CEN/TC 136 WG 2 bi željela da zahvali novim ekspertima koji su se uključili u njegov rad u sledećim oblastima:

- virologija
- epidemiologija

- javno zdravstvo
- sistemi za članstvo (uključujući pitanja zaštite podataka)
- kontrola aerosolne kontaminacije
- profesionalne usluge čišćenja

Uz znanje takvih eksperata, radna grupa WG 2 se nada da će sektoru fitnesa kratkoročno pružiti potpun i sveobuhvatan vodič kroz ova izazovna vremena.





ISBIH

ISBIH VIJESTI

Onlajn konferencija „Upravljanje kvalitetom – građanin/korisnik u fokusu”

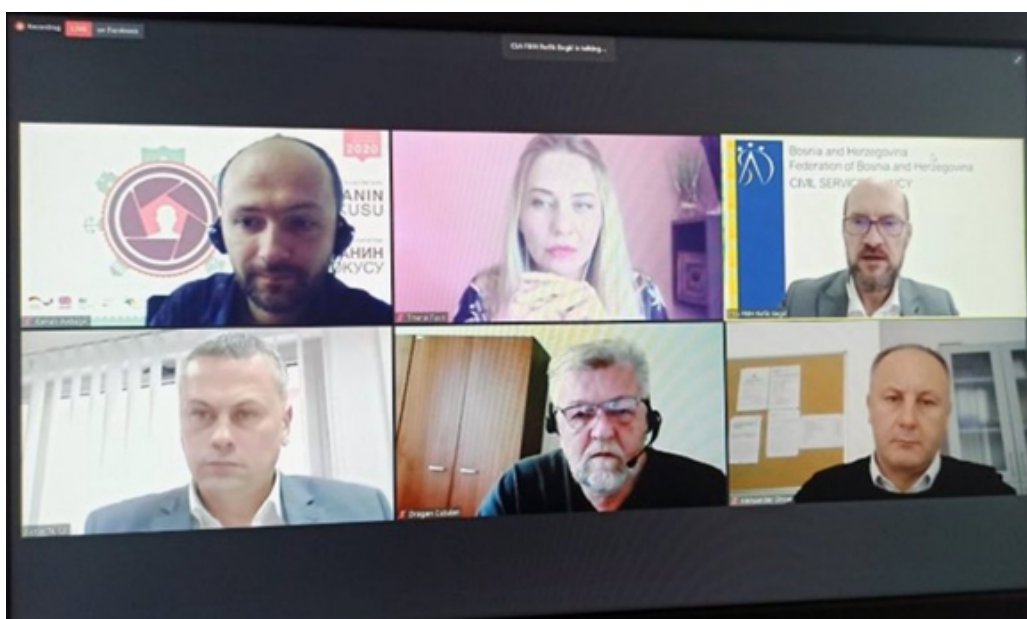
Institut za standardizaciju BiH je zajedno s Kancelarijom koordinatora za reformu javne uprave, Agencijom za državnu službu BiH, Agencijom za državnu upravu RS, Agencijom za državnu službu FBiH, a uz podršku Programa jačanja javnih institucija koji u BiH implementira GIZ u ime Vlade SR Njemačke i Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, učestvovao u organizaciji onlajn konferencije „Upravljanje kvalitetom – građanin/korisnik u fokusu”.

Cilj ove konferencije bio je upoznavanje učesnika s alatima, modelima i sistemom upravljanja kvalitetom, mjerenjem zadovoljstva korisnika i širenjem svijesti o potrebi transformacije javne uprave koja je orijentisana prema korisnicima i građanima.

Tokom onlajn konferencije obrađene su sljedeće teme:

- Zašto je važno mjeriti/istraživati zadovoljstvo korisnika/građana;
- Proces upravljanja kvalitetom u javnoj upravi Austrije;
- Upravljanje kvalitetom i digitalna rješenja;
- Odgovor i potreba za podrškom institucija javne uprave u vrijeme pandemije COVID-19, iz ugla upravljanja kvalitetom.

Direktor Instituta gospodin Aleksandar Cincar je učestvovao u panel diskusijama i govorio je o značaju mjerenja zadovoljstva korisnika, promjenama poslovnog okruženja izazvanih pandemijom COVID-19 i o uvođenju stalnih poboljšanja u poslovne procese u Institutu.



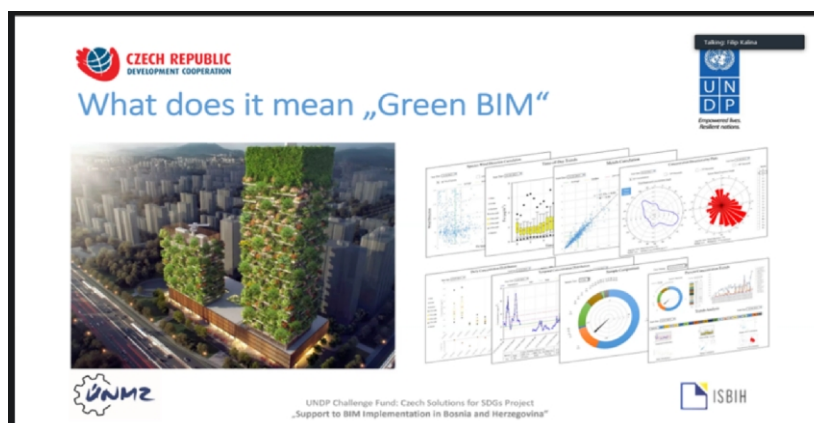
Uspješno održan webinar – „Primjena BIM metode – ključni koraci za trasiranje puta za usvajanje BIM-a”

U organizaciji Instituta za standardizaciju Bosne i Hercegovine (ISBIH) i Češke kancelarije za standarde, metrologiju i testiranje (ÚNMZ), a u okviru UNDP Challenge fonda: Češka rješenja za projekat ciljeva održivog razvoja „Podrška primjeni BIM-a u Bosni i Hercegovini”, dana 9. 12. 2020. godine uspješno je održan webinar na temu „Primjena BIM metode – ključni koraci za trasiranje puta za usvajanje BIM-a”.

Stručnjaci iz Republike Češke, Štěpánka Tomanová iz Češke agencije za standarde (ČAS) i Filip Kalina iz najveće češke građevinske kompanije Metrostav, učesnicima su prenijeli iskustva u primjeni BIM metode u državama Evropske unije s posebnim osvrtom na Republiku Češku. Takođe, češki stručnjaci su predstavili i dokument „Koncept primjene BIM metode u Bosni i Hercegovini” koji je nastao kao rezultat projektne studije u okviru projekta „Podrška primjeni BIM-a u Bosni i Hercegovini”. Gospođa Tomanová i gospodin Kalina su učesnike upoznali i s konceptom zelenog BIM-a (green BIM), tj. metodologijom i kriterijumima koje taj pojam podrazumijeva.

O tome kakva je situacija u Bosni i Hercegovini vezano za primjenu BIM metode, izazovima u primjeni i obrazovanju kao važnom području za implementaciju BIM metode učesnici su imali priliku da čuju od bosanskohercegovačkih stručnjaka Muhameda Serdarevića, osnivača Normal arhitekture i predsjednika BIM Alijanse BiH, doc. dr Gordane Broćeta s Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, tima kompanije Hering iz Širokog Brijega koji čine Mario Jurišić, Ivana Rezić Slišković i Sanja Čolić, te predstavnice ISBIH BIM projektnog tima Bojane Zečević.

Vebinar je pratilo preko 50 učesnika, predstavnika privrede, javne uprave i akademske zajednice. Učesnici su tokom diskusije razmijenili svoja iskustva vezana za primjenu BIM metode u BiH. Zaključak je da arhitektonsko-građevinski sektor u Bosni i Hercegovini treba modernizovati, te da je implementacija BIM metode, priprema Strategije implementacije BIM-a u BiH, kao i uspostavljanje zakonske regulative u ovoj oblasti dobar korak na tom putu. S obzirom na to da su neke od evropskih zemalja još uvijek na početku ili tek u ranim fazama implementacije BIM metode, Bosna i Hercegovina ima jedinstvenu šansu da krene na vrijeme s implementacijom BIM-a i uhvati korak s ostatkom Evrope i svijeta.



Održan vebinar za nove članove tehničkih komiteta (BAS/TC)

Institut za standardizaciju BiH održao je 26. novembra 2020. godine vebinar za nove članove tehničkih komiteta (BAS/TC).

Vebinaru je prisustvovalo 14 članova, predstavnika organizacija, primljenih u članstvo tehničkih komiteta u periodu od januara 2019. godine do kraja jula 2020. godine.

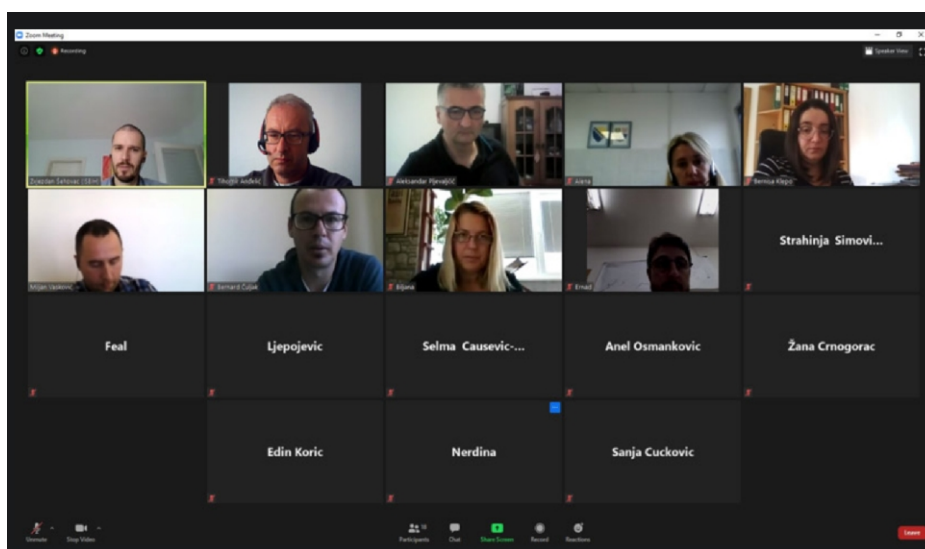
Nakon uvodnog pozdrava šefa Odeljenja za za elektrotehničku standardizaciju, u prvom dijelu izlaganja Tihomir Anđelić, šef Odeljenja za opštu standardizaciju, upoznao je prisutne s ulogom ISBIH-a u procesu standardizacije u Bosni i Hercegovini te važnosti učestvovanja zainteresovanih strana u razvoju standardizacije u Bosni i Hercegovini.

Biljana Baljaj, viša stručna saradnica za opštu standardizaciju, prezentovala je interna pravila za standardizaciju s posebnim osvrtom na BAS PO 8.5-01, Poslovnik o radu stručnih tijela Instituta. U BAS PO 8.5-01 su definisani struktura tehničkih komiteta, radnih grupa, način njihovog osnivanja i označavanja, uloga predsjednika, tehničkog sekretara, koordinatora i članova TC-a te obaveze i prava članova TC-a. Na kraju je istakla mogućnost učestvovanja u radu na međunarodnom i evropskom nivou standardizacije.

U nastavku je Miljan Vasković, stručni saradnik za elektrotehničku standardizaciju, prezentovao BAS U 8.5-03, Uputstvo za pripremanje, donošenje i objavljivanje BAS standarda i drugih dokumenata bosansko-hercegovačke standardizacije. Ovaj dio internih pravila za standardizaciju definiše cjelokupan proces razvoja BAS standarda kroz sve faze izrade, počevši od prijedloga za novi projekat BAS standarda do BAS standarda dostupnog javnosti odnosno preispitivanja i povlačenja BAS standarda.

Zvezdan Šehovac, šef Odeljenja za za elektrotehničku standardizaciju, prezentovao je prisutnima rad u zaštićenom području na internet sajtu ISBIH za članove BAS/TC, obraćajući posebnu pažnju na dokumente koji se tamo nalaze, a važni su za rad članova TC-a, kao i na ostale podatke koji su dostupni na toj platformi.

ISBIH će i ubuduće nastaviti s organizovanjem ovakvog vida obuka.



Prioritetni tehnički standardi dostupniji preduzećima

U saradnji sa Agencijom za razvoj preduzeća Eda, a u okviru projekta „Poboljšanje dostupnosti tehničkih standarda za MSP“, završene su aktivnosti prevođenja 21 standarda iz oblasti drvoprerade, metaloprerade i zavarivanja koje su predstavnici preduzeća ocijenili kao prioritetne. Navedeni standardi su prošli provjeru Tehničkih komiteta u pogledu kvaliteta dokumenata i u narednom periodu Institut će provesti proceduru donošenja standarda metodom prevoda, što će omogućiti preduzećima da u svom poslovanju koriste značajan broj tehničkih standarda na jednom od zvaničnih jezika u BiH koji do sada nisu bili dostupni.

U okviru ovog projekta realizovane su i aktivnosti na redizajnu veb-sajta Instituta za standardizaciju BiH, kako bi se preduzećima olakšao pristup standardima i informacijama. Omogućena je online kupovina standarda. Standardi se mogu u elektronskoj formi preuzeti odmah nakon izvršenog plaćanja. Osim toga, uvedena je opcija čitanja standarda na 7 i 30 dana uz određenu naknadu. Sa redizajniranim veb-sajtom, koji raspolaže raznovrsnim mogućnostima prilagođavanja, omogućeno je efikasno i transparentno informisanje korisnika iz oblasti standardizacije i ocjene usklađenosti, kao i ostalih relevantnih aktera.

Provedene aktivnosti su dio napora projekta „Evropski okvir za razvoj strategija i politika za mala i srednja preduzeća u Bosni i Hercegovini – SBA u BiH“ na unapređenju dimenzije 7 SBA profila BiH (standardi i tehnička regulativa).

Realizacija projekta „Poboljšanje dostupnosti tehničkih standarda za MSP“ podržana je putem projekta „Evropski okvir za razvoj strategija i politika za mala i srednja preduzeća u Bosni i Hercegovini – SBA u BiH“, koji finansira Švedska.

Spisak prevedenih standarda možete pogledati ovdje.

Institut za standardizaciju BiH je usvojio sljedeća izvorna standardizacijska dokumenta u periodu od 1.10.2020. do 31.12.2020. godine

Putem tehničkog komiteta BAS/TC 58, Projektovanje građevinskih konstrukcija – Evrokod EN 1990, evrokodovi 1, 7, 8 i 9, usvojeni su sljedeći izvorni standardizacijski dokumenti:

BAS EN 1999-1-1/NA:2020, Eurokod 9: Projektiranje aluminijskih konstrukcija – Dio 1-1: Opća pravila - Nacionalni dodatak

BAS EN 1999-1-2/NA:2020, Eurokod 9: Projektovanje aluminijskih konstrukcija – Dio 1-2: Proračun konstrukcija na djelovanje požara - Nacionalni dodatak

BAS EN 1999-1-3/NA:2020, Eurokod 9: Projektovanje aluminijskih konstrukcija – Dio 1-3: Konstrukcije osjetljive na zamor - Nacionalni dodatak

Ovi izvorni bosanskohercegovački standardizacijski dokumenti, prvo izdanje, određuju vrijednosti nacionalnih parametara ili određenih postupaka proračuna koji će se upotrebljavati prilikom proračuna zgrada i inženjerskih građevina koje se grade u Bosni i Hercegovini i omogućavaju primjenu standarda:

BAS EN 1999-1-1:2018, Eurokod 9: Projektiranje aluminijskih konstrukcija – Dio 1-1: Opća pravila

BAS EN 1999-1-2:2018, Eurokod 9: Projektovanje aluminijskih konstrukcija – Dio 1-2: Proračun konstrukcija na djelovanje požara

BAS EN 1999-1-3:2018, Eurokod 9: Projektovanje aluminijskih konstrukcija – Dio 1-3: Konstrukcije osjetljive na zamor

Putem tehničkog komiteta BAS/TC 61, Projektovanje građevinskih konstrukcija – Evrokodovi 2, 4 i 6, usvojeni su sljedeći izvorni standardizacijski dokumenti:

BAS EN 1994-1-1/NA:2020, Eurokod 4: Projektovanje spregnutih konstrukcija od čelika i betona – Dio 1-1: Opća pravila i pravila za zgrade - Nacionalni dodatak

BAS EN 1994-1-2/NA:2020, Eurokod 4: Projektiranje spregnutih čelično-betonskih konstrukcija – Dio 1-2: Opća pravila – Projektiranje konstrukcija na djelovanje požara - Nacionalni dodatak

BAS EN 1994-2/NA:2020, Eurokod 4 - Projektovanje spregnutih konstrukcija od čelika i betona - Dio 2: Opšta pravila i pravila za mostove - Nacionalni aneks

Ovi izvorni bosanskohercegovački standardizacijski dokumenti, prvo izdanje, određuju vrijednosti nacionalnih parametara ili određenih postupaka proračuna koji će se upotrebljavati prilikom proračuna zgrada i inženjerskih građevina koje se grade u Bosni i Hercegovini i omogućavaju primjenu standarda:

BAS EN 1994-1-1:2018, Eurokod 4: Projektovanje spregnutih konstrukcija od čelika i betona – Dio 1-1: Opća pravila i pravila za zgrade

BAS EN 1994-1-2:2018, Eurokod 4: Projektiranje spregnutih čelično-betonskih konstrukcija – Dio 1-2: Opća pravila – Projektiranje konstrukcija na djelovanje požara

BAS EN 1994-2:2018, Eurokod 4 - Projektovanje spregnutih konstrukcija od čelika i betona - Dio 2: Opšta pravila i pravila za mostove

Institut za standardizaciju
Bosne i Hercegovine